

XVI ASSEMBLEA GENERAL ORDINÀRIA DEL SÍNODE DELS BISBES

Com ser Església sinodal missionera

Per una Església sinodal
comunió | participació | missió

INSTRUMENTUM LABORIS

PER A LA SEGONA SESSIÓ
(OCTUBRE 2024)

SIGLES

AG	CONCILI VATICÀ II, Decret <i>Ad gentes</i> (7 de desembre de 1965)
CD	CONCILI VATICÀ II, Decret <i>Christus Dominus</i> (28 d'octubre de 1965)
CE	Conferència/es episcopal/s
CIC	<i>Codex iuris canonici</i> (25 de gener de 1983)
CTI	COMISSIÓ TEOLÒGICA INTERNACIONAL, <i>La sinodalitat en la vida i en la missió de l'Església</i> (2 de març de 2018)
DEC	SECRETARIA GENERAL DEL SÍNODE, Document per a l'Etapa continental (27 d'octubre de 2022)
DV	CONCILI VATICÀ II, Constitució dogmàtica <i>Dei Verbum</i> (18 de novembre de 1965)
EG	FRANCESC, Exhortació apostòlica <i>Evangelii gaudium</i> (24 de novembre de 2013)
FCEC	Federació de les Conferències episcopals d'Àsia
GS	CONCILI VATICÀ II, Constitució pastoral <i>Gaudium et spes</i> (7 de desembre de 1965)
IdS	XVI ASSEMBLEA GENERAL ORDINÀRIA DEL SÍNODE DELS BISBES, <i>Informe de síntesi</i> (28 d'octubre de 2023)
LG	CONCILI VATICÀ II, Constitució dogmàtica <i>Lumen gentium</i> (21 de novembre de 1964)
LS	FRANCESC, Carta encíclica <i>Laudato si'</i> (24 de maig de 2015)
PE	FRANCESC, Constitució apostòlica <i>Praedicate Evangelium</i> (19 de març de 2022)
SC	CONCILI VATICÀ II, Constitució <i>Sacrosanctum Concilium</i> (4 de desembre de 1963)
UR	CONCILI VATICÀ II, Decret <i>Unitatis redintegratio</i> (21 de novembre de 1964)
UUS	SANT JOAN PAU II, Carta encíclica <i>Ut unum sint</i> (25 de maig de 1995)

Introducció

*Aquell dia, en aquesta muntanya, el Senyor de l'univers
prepararà per a tots els pobles un convit
de plats gustosos i suculents, de vins rancis clarificats.
Farà desaparèixer en aquesta muntanya
el vel de dol que cobreix tots els pobles,
el sudari que amortalla totes les nacions; engolirà per sempre la Mort.
El Senyor eixugarà les llàgrimes de tots els homes
i esborrarà l'oprobri del seu poble arreu de la terra.
Ha parlat el Senyor.
Is 25,6-8*

El profeta Isaïes presenta la imatge d'un convit sobreabundant i suculent preparat pel Senyor al cim de la muntanya, símbol de convivència i de comunió, destinat a tots els pobles. En el moment de tornar al Pare, el Senyor Jesús confia als seus deixebles la tasca d'arribar a tots els pobles, per a servir-los un convit fet d'un menjar que dona plenitud de vida i de joia. A través de la seva Església, guiada pel seu Esperit, el Senyor vol revifar l'esperança en el cor de la humanitat, restituir la joia i salvar tothom, especialment aquells que tenen el rostre amarant de llàgrimes i clamen la seva angoixa. El seu clam arriba a les orelles de tots els deixebles de Crist, homes i dones que caminen en les profunditats dels esdeveniments humans. El seu crit és encara més fort en aquest temps en què el camí sinodal ha anat acompanyat de l'esclat de noves guerres i conflictes armats, que s'han afegit a tots els que continuen ensangonant el món.

Al cor del *Sínode 2021-2024. Per una Església sinodal. Comunió, participació, missió* hi ha una crida a l'alegria i a la renovació del Poble de Déu en el seguiment del Senyor i en el compromís al servei de la seva missió. La crida a ser deixebles missioners es basa en la identitat baptismal comuna, arrela en la diversitat de contextos en què l'Església¹ és present i troba unitat en l'únic Pare, en l'únic Senyor i en l'únic Esperit. Interpel·la tots els batejats, sense excepcions: «Tot el Poble de Déu és el subjecte de l'anunci de l'Evangelí. En

¹ Llevat que s'indiqui el contrari o on resulti clar pel context que no és així, en el text de l'*Instrumentum laboris* el terme "Església" indica «l'una i única Església catòlica» (LG 23), mentre que el plural "Esglésies" indica les Esglésies locals en què i a partir de les quals aquella existeix.

aquest, tot batejat és convocat per a ser protagonista de la missió, ja que tots som deixebles missioners» (CTI, n. 53). Aquesta renovació s'expressa en una Església que, reunida per l'Esperit mitjançant la Paraula i el Sagrament (cf. CD 11), anuncia la salvació que experimenta contínuament a un món afamat de sentit i assedegat de comunió i solidaritat. És per a aquest món que el Senyor prepara un convit a la seva muntanya.

Practicar la sinodalitat és la manera com renovem avui el nostre compromís per aquesta missió i és expressió de la naturalesa de l'Església. Créixer com a deixebles missioners significa, en primer lloc, respondre a la crida de Jesús a seguir-lo, corresponent al do rebut quan vam ser batejats en el nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant; i també vol dir aprendre a acompanyar-nos mútuament com a Poble de pelegrins en camí per la història cap a un destí comú, la Ciutat celestial. Recorrent aquest camí, partint el pa de la Paraula i de l'Eucaristia, som transformats en allò que rebem. Entenem, així, que la nostra identitat com a Poble salvat i santificat té una dimensió comunitària imprescindible que abraça totes les generacions de creients que ens han precedit i ens seguiran: la salvació que cal rebre i que cal testimoniar és relacional, perquè ningú no se salva sol. O més ben dit, amb les paraules de l'aportació d'una Conferència episcopal asiàtica, creixem a poc a poc en aquesta consciència: «La sinodalitat no és simplement un objectiu, sinó un camí de tots els fidels, que s'ha de fer junts, de la mà. Per això comprendre plenament el seu significat demana temps»². Sant Agustí parla de la vida cristiana com un pelegrinatge solidari, un caminar junts «cap a Déu no amb passos, sinó amb els afectes» (*Discurs* 306 B, 1), compartint una vida feta de pregària, anunci i amor pels altres.

El Concili Vaticà II ensenya que «tots els homes són cridats a aquesta unió amb Crist, llum del món: d'ell venim, per ell vivim, cap a ell anem» (LG 3). Al cor del camí sinodal hi ha el desig, antic i sempre nou, de comunicar a tothom la promesa i la invitació del Senyor, custodiada en la tradició viva de l'Església, a reconèixer la presència del Ressuscitat enmig nostre i acollir tots els fruits de l'acció del seu Esperit. La visió de l'Església, Poble de pelegrins, que arreu de la terra està buscant la conversió sinodal per amor a la pròpia missió, ens guia mentre avancem amb joia i esperança en l'itinerari del Sínode. Aquesta visió contrasta durament amb la realitat d'un món en crisi, les ferides i les desigualtats escandaloses del qual ressonen dolorosament en el cor de tots els deixebles de Crist, empenyent-nos a pregar per totes les víctimes de la

² Aquí, com a continuació, les citacions de les Conferències episcopals i de les seves agrupacions continentals provenen de les síntesis enviades a la Secretaria General del Sínode al final de la consulta de les Esglésies locals que va tenir lloc entre finals de 2023 i la primera meitat de 2024.

violència i de la injustícia i a renovar el nostre compromís al costat de les dones i dels homes que a tot arreu del món treballen com a artesans de la justícia i de la pau.

Tres anys de camí

Després de l'obertura del procés sinodal el 9-10 d'octubre de 2021, les Esglésies locals d'arreu del món, amb ritmes diferents i expressions polièdriques, es van comprometre en una primera fase d'escolta. Pertànyer a l'Església significa ser inserits en l'únic Poble de Déu, constituït per persones i comunitats que viuen en temps i llocs concrets: d'aquestes comunitats va partir l'escolta sinodal, passant després per les etapes diocesanes, nacionals i continentals, en un continu diàleg relançat per la Secretaria General del Sínode a través de documents de síntesi i de treball. La circularitat del procés sinodal és una manera de reconèixer i potenciar l'arrelament de l'Església en contextos diversos, al servei dels vincles que les uneixen.

La novetat d'aquesta primera fase va ser l'experiència de les Assemblees continentals, que van reunir les Esglésies locals de la mateixa macroregió, convidant-les a aprendre a escoltar-se, a acompanyar-se mútuament en el camí i a discernir juntes els reptes principals que el context en què estan planteja per a la realització de la missió.

La primera sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes (octubre de 2023) va obrir la segona fase, aollint els fruits d'aquesta escolta per a discernir, en la pregària i en el diàleg, els passos que l'Esperit ens demana fer. Aquesta fase continua fins a la conclusió de la segona sessió (octubre de 2024), que oferirà al Sant Pare el fruit del seu treball, de cara a una més intensa implantació concreta per part de totes les Esglésies locals.

La preparació de la segona sessió es basa necessàriament en els resultats de la primera, recollits en l'IdS. Sobre la seva base, d'acord amb la circularitat que caracteritza tot el procés sinodal i en vista d'un enfocament precís dels treballs de la segona sessió, es va iniciar una nova consulta a les Esglésies locals de tot el món, partint d'una pregunta guia: «Com ser Església sinodal en missió?». Tal com explica el document *Cap a l'octubre de 2024*³, l'objectiu de la consulta era «identificar els camins a recórrer i els instruments a adoptar en els diversos contextos i en les diverses circumstàncies, per a posar en relleu

³ Difós per la Secretaria General del Sínode l'11 de desembre de 2023 i disponible al web www.synod.va.

l'originalitat de cada Església local i de cada batejat en l'única missió d'anunciar el Senyor ressuscitat i el seu Evangeli al món d'avui. No es tracta, per tant, de limitar-se al nivell de les millores tècniques o de procediment que facin més eficients les estructures de l'Església, sinó de treballar en les formes concretes del compromís missioner al qual som cridats, en el dinamisme entre unitat i diversitat propi d'una Església sinodal».

Les respostes a la pregunta guia enviades per la majoria de les Conferències episcopals i per les seves agrupacions continentals, per les Esglésies catòliques orientals, per les diòcesis que no formen part d'una Conferència episcopal, pels Dicasteris de la Cúria romana, per la Unió de superiors generals i per la Unió internacional de superiores generals en representació de la vida consagrada, així com els testimonis d'experiències i bones pràctiques arribades d'arreu del món i les observacions de gairebé dues-centes realitats internacionals, facultats universitàries, associacions de fidels, comunitats i persones individuals, han constituït la base per a la redacció d'aquest *Instrumentum laboris* per a la segona sessió, arrelant-lo en la vida del Poble de Déu d'arreu del món.

Aquestes veus han expressat l'agraïment pel camí fet, l'esforç que aquest a vegades demana, però sobretot el desig de fer passos endavant. Així s'expressa una Conferència episcopal d'Amèrica del Nord: «L'agraïment pel camí sinodal és profund. [...] Queden també tensions, que ens demanaran continuar en la reflexió i en el diàleg, inspirant-nos en la idea de cultura de l'encontre proposada pel papa Francesc. Però aquestes tensions no trenquen la comunió de la caritat en l'Església». També recorden que encara queda molt camí a recórrer.

Com en les fases anteriors, es reafirmen els fruits de l'adopció del mètode de la conversa en l'Esperit. Per exemple, una federació de Conferències episcopals assenyala: «Moltes síntesis provinents d'arreu de l'Àsia expressen un entusiasme increïble per la metodologia sinodal, que utilitza la conversa en l'Esperit com a punt de partida del camí. Moltes diòcesis i conferències episcopals han introduït aquest mètode en les seves estructures, amb gran èxit». Aquest entusiasme ja s'ha traduït en passos concrets d'experimentació d'una manera més sinodal de procedir. En una Conferència episcopal europea «s'ha decidit iniciar una fase d'experimentació sinodal de cinc anys. A nivell nacional es tracta de desenvolupar, avaluar i perfeccionar formes de consulta sinodal, de diàleg, de discerniment, així com processos de presa de decisions que articulïn la fase de l'elaboració (*decision-making*) amb la presa de la decisió (*decision-taking*). Es tindran en compte les experiències de les diòcesis, així com els desenvolupaments sinodals en altres llocs del món i en l'Església universal.

Som a l'inici d'un itinerari d'aprenentatge exigent però important». Hi ha una gran consciència del valor de les Esglésies locals i del seu camí, de la riquesa de la qual són portadores i de la necessitat que les seves veus siguin escoltades. Segons la síntesi enviada per una Conferència episcopal africana, «les Esglésies locals ja no poden ser considerades i tractades simplement com a receptors de l'anunci de l'Evangelí, amb poc o res a aportar».

A aquestes aportacions s'hi van afegir els fruits de la Trobada internacional "Rectors per al Sínode" (Sacrofano [Roma], 28 d'abril–2 de maig de 2024), que ha permès escoltar els preveres compromesos en el ministeri parroquial. Les síntesis dels grups de treball expressen en primer lloc «l'alegria per la possibilitat d'escoltar-nos mútuament: una experiència enriquidora, que ha alimentat un sentit profund de comprensió i de respecte per les especificitats del context de procedència de cadascú». Expressen també «la necessitat d'una nova comprensió del paper del rector en una Església sinodal, respectant la varietat de les tradicions en l'Església» i la preocupació de no reeixir a arribar a les perifèries i als qui viuen als marges: «Si l'Església vol ser sinodal, ha d'escoltar aquestes persones».

També han ofert materials per a la redacció d'aquest *Instrumentum laboris* els cinc grups de treball constituïts per la Secretaria General del Sínode, formats per experts de diversa procedència geogràfica, sexe i condició eclesial, que han treballat amb el mètode sinodal en vista a un aprofundiment teològic i canònic de la noció de sinodalitat i de les seves implicacions per a la vida de l'Església⁴.

A un grup d'experts, format per bisbes, preveres, consagrats, laics, homes i dones, teòlegs, canonistes i biblistes, de tots els continents i de diferents condicions eclesials, s'ha confiat la tasca de llegir totes les aportacions i materials rebuts, articulant les respostes donades a la pregunta fonamental per a la redacció d'aquest *Instrumentum laboris*. Les reflexions d'aquest grup, així com les dels cinc grups de treball esmentats anteriorment, també confluiran en el subsidi que acompanyarà aquest *Instrumentum laboris*, explorant el fonament teològic d'alguns continguts.

⁴ En aquest sentit, consulteu el document *Com ser Església sinodal en missió? Cinc perspectives per a aprofundir teològicament en vista a la segona sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes*, difós per la Secretaria General del Sínode el 14 de març de 2024 i disponible al web www.synod.va.

Al costat del treball de preparació de la segona sessió, ha començat el dels deu grups d'estudi⁵, encarregats d'aprofundir altres tantes temàtiques⁶ sorgides de l'IdS, identificades pel Sant Pare al final d'una consulta internacional. Aquests grups d'estudi, formats per pastors i experts de tots els continents, segueixen un mètode de treball sinodal, estan «constituïts de comú acord entre els Dicasteris de la Cúria romana competents per als diferents temes i la Secretaria General del Sínode, a la qual li ha estat confiada la coordinació», en base al *Quirògraf* signat pel papa Francesc el 16 de febrer de 2024 i en l'esperit de la Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium* (art. 33). Hauran d'acabar l'aprofundiment abans de juny de 2025, però, si és possible, oferiran a l'Assemblea d'octubre de 2024 un informe sobre l'estat del progrés dels treballs. D'aquesta manera, sense esperar a la conclusió de la segona sessió, el papa Francesc ja ha posat en pràctica algunes indicacions de la primera i ha engegat els treballs de la fase d'actuació, en la forma prevista per la Constitució apostòlica *Episcopalis communio*: «Juntament amb el Dicasteri de la Cúria Romana competent, i també, d'acord amb el tema i les circumstàncies, amb altres Dicasteris interessats en diverses formes, la Secretaria General del Sínode promou per la seva banda l'aplicació de les directrius sinodals aprovades pel Pontífex romà» (art. 20, c. 1). A més, d'acord amb el Dicasteri per als Textos legislatius, al servei del Sínode s'ha constituït una comissió de dret canònic. Finalment, en aplicació de la indicació donada per la primera sessió (cf. IdS 16q), el 25 d'abril de 2024 el Simposi de les Conferències episcopals d'Àfrica i de Madagascar (SECAM) ha anunciat la creació d'una comissió especial per al

⁵ En aquest sentit, es pot consultar el document *Grups d'estudi sobre qüestions sorgides en la primera sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes per a aprofundir en col·laboració amb els Dicasteris de la Cúria romana. Pistes de treball*, també difós el 14 de març de 2024 i disponible al lloc web www.synod.va.

⁶ Els temes emergents en l'*Informe de síntesi* de la primera sessió i encarregats als deu grups d'estudi són:

1. Alguns aspectes de les relacions entre les Esglésies orientals catòliques i l'Església llatina (IdS 6).
2. L'escolta del crit dels pobres (IdS 4 i 16).
3. La missió en l'entorn digital (IdS 17).
4. La revisió de la *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* en perspectiva sinodal missionera (IdS 11).
5. Algunes qüestions teològiques i canòniques al voltant de formes ministerials específiques (IdS 8 i 9).
6. La revisió, en perspectiva sinodal i missionera, dels documents que regulen les relacions entre bisbes, vida consagrada, agregacions eclesials (IdS 10).
7. Alguns aspectes de la figura i del ministeri del bisbe (en particular: els criteris de selecció dels candidats a l'episcopat, la funció judicial del bisbe, la naturalesa i el desenvolupament de les visites *ad limina Apostolorum*) en una perspectiva sinodal missionera (IdS 12 i 13).
8. El paper dels representants pontificis en perspectiva sinodal missionera (IdS 13).
9. Criteris teològics i metodologies sinodals per a un discerniment compartit de qüestions doctrinals, pastorals i ètiques controvertides (IdS 15).
10. La recepció dels fruits del camí ecumènic en les praxis eclesials (IdS 7).

discerniment de les implicacions teològiques i pastorals de la poligàmia per a l'Església a l'Àfrica.

Un instrument de treball per a la segona sessió

A través d'un camí entreteixit de silenci, pregària, escolta de la Paraula de Déu, diàleg fraterno i trobades joioses, a vegades no sense dificultats, com a Poble de Déu hem madurat una consciència més profunda de la nostra relació com a germans i germanes en Crist, amb la responsabilitat comuna de ser una comunitat de salvats que amb la paraula i amb la vida anuncia al món sencer la bellesa del Regne de Déu. Aquesta identitat no és una idea abstracta, sinó una experiència viscuda, teixida de noms i rostres. En la preparació de la segona sessió, i durant els seus treballs, continuem afrontant aquesta qüestió: *com* la identitat del Poble de Déu sinodal en missió pot prendre forma concreta en les relacions, els itineraris i els llocs en què es desenvolupa la vida de l'Església?

Aquest *Instrumentum laboris* ha de servir per a aquest objectiu i, per això, li és aplicable el que ja s'afirmava en el de la primera sessió: «No és un document del magisteri de l'Església, ni l'informe d'una recerca sociològica; no ofereix la formulació d'indicacions operatives, ni metes i objectius, ni l'elaboració completa d'una visió teològica» (n. 10; cf. DEC n. 8). Per comprendre'l, és fonamental situar-lo a l'interior del procés sinodal en el seu conjunt, ja que està immers en la circularitat del diàleg entre les Esglésies, animat i recolzat pel treball de la Secretaria General del Sínode. La primera sessió de l'Assemblea (2023) havia recollit els fruits de la doble consulta local i continental centrada en la descoberta dels «signes característics d'una Església sinodal i de les dinàmiques de comunió, missió i participació que l'habiten» (IdS, Introducció). A través de la pregària, el diàleg i el discerniment ha recollit i expressat en l'IdS les convergències, les qüestions a afrontar i les propostes sorgides del treball comú. El que en sorgeix és el que podem qualificar com una primera resposta a la pregunta: «Església sinodal, què dius de tu mateixa?». La segona sessió no està cridada a tornar sobre els mateixos passos, sinó a anar més enllà, centrant-se en la seva pregunta guia: «*Com* ser Església sinodal en missió?». Sobre altres qüestions sorgides durant el camí el treball continua per altres vies, a nivell de les Esglésies locals així com en els deu grups d'estudi. Les dues sessions no poden separar-se, ni molt menys oposar-se: estan en continuïtat, i sobretot formen part d'un procés més ampli que, a partir del que indica la Constitució apostòlica *Episcopalis communio*, no acabarà pas a finals d'octubre de 2024.

Concretament, aquest *Instrumentum laboris* s'obre amb un apartat dedicat als fonaments de la comprensió de la sinodalitat, que proposa de nou la consciència madurada al llarg de l'itinerari i sancionada per la primera sessió. Segueixen tres parts estretament entrelaçades, que il·luminen la vida sinodal missionera de l'Església des de diferents perspectives: I) la perspectiva de les relacions –amb el Senyor, entre els germans i les germanes, i entre les Esglésies– que sostenen la vitalitat de l'Església de manera molt més radical que les seves estructures; II) la perspectiva dels itineraris que sustenten i nodreixen concretament el dinamisme de les relacions; III) la perspectiva dels llocs que, contra la temptació d'un universalisme abstracte, parlen de la realitat dels contextos en què s'encarnen les relacions, amb la seva varietat, pluralitat i interconnexió, i amb el seu arrelament en el fonament que sorgeix de la professió de fe. Cadascun d'aquests apartats serà objecte de la pregària, de l'intercanvi i del discerniment en un dels mòduls que marcaran els treballs de la segona sessió, en què tothom serà convidat a «oferir la seva aportació com un do per als altres i no com una certesa absoluta» (IdS, Introducció), en un itinerari que els membres de l'Assemblea estan cridats a escriure junts. A partir d'aquesta base, s'elaborarà un Document final, relatiu a tot el procés realitzat fins ara, que oferirà al Sant Pare orientacions sobre els passos a fer i sobre els procediments concrets per a dur-los a terme.

Podem esperar un aprofundiment de la comprensió compartida de la sinodalitat, una millor atenció a les pràctiques d'una Església sinodal i també la proposta d'alguns canvis en el dret canònic (n'hi podrà haver d'altres, més significatius, després d'haver assimilat i vivificat millor la proposta de fons), però certament no la resposta a totes les preguntes. També perquè en sorgiran d'altres al llarg del camí de conversió i de reforma que la segona sessió convidarà a emprendre a tota l'Església. Entre els guanys del procés dut a terme fins ara podem incloure, sens dubte, haver experimentat i après un mètode amb el qual afrontar les qüestions conjuntament, en el diàleg i en el discerniment. Encara estem aprenent a ser una Església sinodal missionera, però és una tasca que hem experimentat que ja podem emprendre amb joia.

Fonaments

Aquesta secció de l'Instrumentum laboris pretén esbossar els fonaments de la visió d'una Església sinodal missionera, convidant-nos a aprofundir en la comprensió del misteri de l'Església. Ho fa sense pretendre oferir un tractat complet d'ecclesiologia, però posant-se al servei de l'itinerari de discerniment de l'Assemblea sinodal d'octubre de 2024. Respondre a la pregunta: «Com ser Església sinodal en missió?», demana un horitzó en el qual inserir les reflexions i les propostes pastorals i teològiques, orientant un itinerari que és fonamentalment un camí de conversió i reforma. Al seu torn, els passos concrets que empenirà l'Església ens permetran centrar-nos millor en l'horitzó i aprofundir en la comprensió dels fonaments, en una circularitat que marca tota la història de l'Església.

En Crist, llum dels pobles, som un únic Poble de Déu, cridat a ser signe i instrument de la unió amb Déu i de la unitat del gènere humà. Ho fem caminant junts en la història, vivint la comunió que s'alimenta en la vida trinitària, promovent la participació de tots, en vista a la missió comuna. Aquesta visió està ben arrelada en la tradició viva de l'Església. El procés sinodal ha permès madurar-ne una consciència renovada, que s'expressa en les convergències sorgides durant el camí iniciat l'any 2021. La primera sessió de l'Assemblea sinodal (octubre de 2023) les ha reconegut i recollit a l'IdS, que les ha reenviat a tota l'Església en vista del discerniment que completarà la segona sessió.

L'Església Poble de Déu, sacrament d'unitat

1. Del baptisme en el nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant en brolla la identitat mística, dinàmica i comunitària del Poble de Déu, orientada a la plenitud de la vida en què el Senyor Jesús ens precedeix i a la missió de convidar cada home i cada dona a acollir en la llibertat el do de la salvació (cf. Mt 28,18-19). En el baptisme, Jesús ens revesteix d'ell mateix, comparteix amb nosaltres la seva identitat i la seva missió (cf. Ga 3,27).

2. «Déu ha volgut santificar i salvar els homes no individualment, sense cap connexió els uns amb els altres, sinó que els ha constituït en un poble que el reconegué de veritat i el servís en santedat» (LG 9), participant de la comunió de la Trinitat. En el seu Poble i a través d'ell, Déu realitza i manifesta la salvació que ens dona en Crist. La sinodalitat està arrelada en aquesta visió dinàmica del Poble de Déu amb una vocació universal a la santedat i a la missió, en pelegrinatge cap al Pare seguint els passos de Jesucrist i animat per l'Esperit Sant. En els diversos contextos en què viu i camina, aquest Poble de Déu sinodal i missioner anuncia i testimonia la Bona Nova de la salvació; caminant juntament amb tots els pobles de la terra, amb les seves cultures i les seves religions, dialoga amb ells i els acompanya.

3. El procés sinodal ha desenvolupat la consciència del que significa ser el Poble de Déu unit com una «Església de tota tribu, llengua, poble i nació» (IdS 5), que viu el seu camí cap al Regne en contextos i cultures diversos. El Poble de Déu és el subjecte comunitari que travessa les etapes de la història de la salvació, en camí cap a la plenitud. El Poble de Déu no és mai la suma dels batejats, sinó el “nosaltres” de l'Església, subjecte comunitari i històric de la sinodalitat i de la missió, perquè tothom pugui rebre la salvació preparada per Déu. Incorporats a aquest Poble per la fe i el baptisme, som acompanyats per la Mare de Déu, «signe d'esperança ferma i de consol per al Poble de Déu en marxa, mentre no vingui el dia del Senyor (cf. 2Pe 3,10)» (LG 68), pels apòstols, pels que han testimoniats la seva fe fins a donar la vida, pels sants reconeguts i pels sants «de la porta del costat».

4. «Crist és la llum dels pobles» (LG 1) i aquesta llum resplendeix en el rostre de l'Església, que «és, en Crist, com un sagrament, és a dir, signe i instrument de l'íntima unió amb Déu i de la unitat de tot el gènere humà» (*ibid.*). Com la lluna, l'Església brilla amb llum reflectida: per tant, no pot entendre la seva missió en un sentit autoreferencial, sinó que rep la responsabilitat de ser el sagrament dels vincles, de les relacions i de la comunió en vista a la unitat de tot el gènere humà, també en el nostre temps tan dominat per la crisi de la participació, de sentir-se part d'un destí comú, i d'una concepció massa sovint individualista de la felicitat i, per tant, de la salvació. En la missió, l'Església comunica al món el disseny de Déu d'unir en si mateix, mitjançant la salvació, tota la humanitat. En fer-ho, no s'anuncia a ella

mateixa, «sinó a Jesucrist, el Senyor» (2Co 4,5). Si no fos així, perdria el seu ésser, en Crist, «com a sagrament» (cf. LG 1) i per tant la seva identitat i raó d'ésser. En el camí cap a la plenitud, l'Església és el sagrament del Regne de Déu en el món.

El significat compartit de sinodalitat

5. Gràcies a l'experiència dels darrers anys, els termes *sinodalitat* i *sinodal*, derivats de l'antiga i constant pràctica eclesial de reunir-se en *sínode*⁷, han estat encara millor entesos i experimentats. Cada vegada més han estat associats al «desig d'una Església més propera a les persones, menys burocràtica i més relacional» (IdS 1b), que sigui llar i família de Déu. Durant la seva primera sessió, l'Assemblea ha madurat una convergència sobre el significat de "sinodalitat" que és a la base d'aquest *Instrumentum laboris*. Els diferents itineraris d'aprofundiment en curs actualment tenen com a objectiu centrar millor la perspectiva catòlica sobre aquesta dimensió constitutiva de l'Església, en un diàleg amb les altres tradicions cristianes, respectant les diferències i les peculiaritats de cadascuna. En el seu sentit més ampli, «la sinodalitat és el caminar junts dels cristians amb Crist i cap al Regne, en unió amb tota la humanitat; orientada a la missió, aquesta comporta reunir-se en assemblea en els diferents nivells de la vida eclesial, l'escolta mútua, el diàleg, el discerniment comunitari, la creació del consens com a expressió de la presència de Crist viu en l'Esperit i l'assumpció d'una decisió en una corresponsabilitat diferenciada» (IdS 1h).

6. Sinodalitat designa per tant «l'estil peculiar que qualifica la vida i la missió de l'Església» (CTI, n. 70), un estil que parteix de l'escolta com a primer acte de l'Església. La fe, que neix de l'escolta de l'anunci de la Bona Nova (cf. Rm 10,17), viu de l'escolta: escolta de la Paraula de Déu, escolta de l'Esperit Sant, escolta els uns dels altres, escolta de la tradició viva de l'Església i del seu magisteri. En les etapes del procés sinodal, una vegada

⁷ El terme "sínode" en les tradicions de les Esglésies d'Orient i d'Occident es refereix a institucions i esdeveniments que al llarg del temps han anat prenent formes diferents, implicant una pluralitat de subjectes. En la seva varietat, totes aquestes formes tenen com a punt comú el fet de reunir-se junts per a dialogar, discernir i decidir.

més l'Església ha experimentat el que ensenyen les Escripures: només és possible anunciar allò que s'ha escoltat.

7. La sinodalitat «ha d'expressar-se en la manera ordinària de viure i d'actuar de l'Església [... i] es realitza a través de l'escolta comunitària de la Paraula i la celebració de l'Eucaristia, la fraternitat de la comunió i la corresponsabilitat i la participació de tot el Poble de Déu, en els seus diversos nivells i en la distinció dels diferents ministeris i papers, en la seva vida i la seva missió» (*ibid.*). A més, el terme indica les estructures i els processos eclesials en què s'expressa el caràcter sinodal de l'Església a nivell institucional i, finalment, designa aquells esdeveniments particulars en què l'Església és convocada per l'autoritat competent (cf. *ibid.*). En la seva referència a la realitat de l'Església, la categoria de sinodalitat no es presenta com una alternativa a la de comunió. De fet, en el context de l'eclesiologia del Poble de Déu il·lustrada pel Concili Vaticà II, el concepte de *comunió* expressa la substància profunda del misteri i de la missió de l'Església, que té la seva font i el seu cim en la celebració de l'Eucaristia, és a dir, la unió amb Déu Trinitat i la unitat entre les persones humanes que es realitza en Crist mitjançant l'Esperit Sant. La *sinodalitat*, en el mateix context, «indica la manera específica de viure i actuar de l'Església Poble de Déu que manifesta i realitza concretament el seu ser comunió en el "caminar junts", en el reunir-se en assemblea i en la participació activa de tots els seus membres en la seva missió evangelitzadora» (CTI, n. 6).

8. La sinodalitat no comporta en cap cas la devaluació de l'autoritat particular i de la tasca específica que Crist mateix confia als pastors: els bisbes amb els preveres, els seus col·laboradors, i el Pontífex romà com a «principi i fonament perpetu i visible de la unitat, tant dels bisbes com de la multitud dels fidels» (LG 23). Més aviat, ofereix «el marc interpretatiu més adequat per a comprendre el mateix ministeri jeràrquic» (Francesc, *Discurs en la commemoració del 50è aniversari de la institució del Sínode dels bisbes*, 17 d'octubre de 2015), convidant tota l'Església, inclosos els qui exerceixen una autoritat, a una veritable conversió i reforma.

9. La sinodalitat no és un fi en si mateixa. En tant que ofereix la possibilitat d'expressar la naturalesa de l'Església i que permet

valorar tots els carismes, les vocacions i els ministeris en l'Església, aquesta permet anunciar a la comunitat dels qui «per la fe miren cap a Jesús» (LG 9) d'anunciar de la manera més adequada l'Evangelí a les dones i als homes de tot lloc i de tot temps, i ser «sagrament visible» (*ibid.*) de la unitat salvífica volguda per Déu. Sinodalitat i missió estan íntimament unides. Si la segona sessió se centra en alguns aspectes de la vida sinodal, ho fa amb l'objectiu d'una major eficàcia en la missió. Al mateix temps, la sinodalitat és la condició per a continuar el camí ecumènic cap a la unitat visible de tots els cristians. De la recepció dels fruits del camí ecumènic en les praxis eclesials se n'ocupa el grup d'estudi n. 10.

La unitat com a harmonia en les diferències

10. El dinamisme de la comunió eclesial i, per tant, de la vida sinodal de l'Església, troba el seu model i la seva realització en la litúrgia eucarística. En ella, la comunió dels fidels (*communio fidelium*) és al mateix temps la comunió de les Esglésies (*communio Ecclesiarum*), que es manifesta en la comunió dels bisbes (*communio Episcoporum*), per raó del principi antiquíssim que «l'Església és en el Bisbe i el Bisbe és en l'Església» (Sant Cebrià, *Epístola* 66, 8). El Senyor ha posat l'apòstol Pere (cf. Mt 16,18) i els seus successors al servei de la comunió. En virtut del ministeri petrí, el bisbe de Roma és «principi i fonament perpetu i visible» (LG 23) de la unitat de l'Església, expressada en la comunió de tots els fidels, de totes les Esglésies, de tots els bisbes. Així es manifesta l'harmonia que l'Esperit obra en l'Església, Ell que és l'harmonia en persona (cf. Sant Basili, *Sobre el Salm 29*, 1).

11. Al llarg del procés sinodal, el desig d'unitat de l'Església ha anat creixent de la mà de la consciència de les diversitats de les quals és portadora. Precisament, el compartir entre les Esglésies ha recordat que no hi ha missió sense context, és a dir, sense una clara consciència que el do de l'Evangelí s'ofereix a persones i comunitats que viuen en temps i llocs concrets, no tancats en si mateixos sinó portadors d'històries que són reconegudes, respectades, convidades a obrir-se a horitzons més amplis. Un dels dons més grans rebuts al llarg del camí ha estat la possibilitat de trobar i celebrar la bellesa del «rostre multiforme de l'Església»

(Sant Joan Pau II, *Novo millennio ineunte*, 40). La renovació sinodal afavoreix la valoració dels contextos com a llocs on es fa present i es realitza la crida universal de Déu a formar part del seu Poble, d'aquell Regne de Déu que és «la justícia, la pau i el goig de l'Esperit Sant» (Rm 14,17). D'aquesta manera, cultures diverses són capaces de copsar la unitat que implica i completa la seva vibrant pluralitat. La valoració dels contextos, de les cultures i de les diversitats és una clau per a créixer com a Església sinodal missionera.

12. Igualment ha crescut la consciència de la varietat de carismes i de vocacions que l'Esperit Sant constantment suscita en el Poble de Déu. Així neix el desig de créixer en la capacitat de discernir-los, de comprendre'n les relacions a l'interior de la vida concreta de cada Església i de tota l'Església, i sobretot d'articlar-los bé per al bé de la missió. Això significa també reflexionar més profundament sobre la qüestió de la participació en relació amb la comunió i la missió. En cada fase del procés ha sorgit la voluntat d'ampliar les possibilitats de participació i d'exercici de la corresponsabilitat de tots els batejats, homes i dones, en la varietat dels seus carismes, vocacions i ministeris. Aquest desig apunta en tres direccions. La primera és la necessitat d'“*aggiornare*”, d'actualitzar la capacitat d'anunci i transmissió de la fe amb procediments i mitjans adequats al context actual. La segona és la renovació de la vida litúrgica i sacramental, a partir de celebracions belles, dignes, accessibles, plenament participatives, ben inculturades, capaces d'alimentar l'impuls cap a la missió. La tercera direcció parteix de la tristesa provocada per la manca de participació de molts membres del Poble de Déu en aquest camí de renovació eclesial i per la dificultat de l'Església per a viure plenament una relació justa entre homes i dones, entre generacions i entre persones i grups d'identitats culturals i condicions socials diferents, especialment els pobres i els exclosos. Aquesta debilitat en la reciprocitat, en la participació i en la comunió continua sent un obstacle per a una renovació plena de l'Església en sentit missioner sinodal.

Germanes i germans en Crist: una reciprocitat renovada

13. La primera diferència que trobem com a persones humanes és la que hi ha entre homes i dones. La nostra vocació com

a cristians és la d'honorar aquesta diferència donada per Déu vivint dins de l'Església una reciprocitat relacional dinàmica com a signe per al món. En reflexionar sobre aquesta visió en clau sinodal, les aportacions recollides en totes les fases han posat de manifest la necessitat de donar un reconeixement més ple als carismes, a la vocació i al paper de les dones en tots els àmbits de la vida de l'Església com a pas indispensable per a promoure aquesta reciprocitat relacional. La perspectiva sinodal posa en evidència tres punts de referència teològics com a guia per al discerniment: a) la participació s'arrela en les implicacions eclesiològiques del baptisme; b) en tant que Poble de batejats som cridats no a enterrar els nostres talents, sinó a reconèixer els dons que l'Esperit difon en cadascú per al bé de la comunitat i del món; c) en respectar la vocació de cadascú, els dons que l'Esperit concedeix als fidels estan ordenats els uns als altres i la col·laboració de tots els batejats es practica en la clau de la corresponsabilitat. El que ens guia en la reflexió és el testimoni de les Sagrades Escripures: Déu ha escollit algunes dones com a primeres testimonis i anunciadores de la resurrecció. En virtut del baptisme es troben en condició de plena igualtat, reben la mateixa efusió de dons de l'Esperit i estan cridades al servei de la missió de Crist.

14. En aquest sentit, el primer canvi que cal fer és el de la mentalitat: una conversió a una visió de relacionalitat, interdependència i reciprocitat entre dones i homes, que són germanes i germans en Crist, en vista de la missió comuna. Són la comunió, la participació i la missió de l'Església que pateixen les conseqüències d'una manca de conversió de les relacions i de les estructures. Com afirma l'aportació d'una Conferència episcopal llatinoamericana: «Una Església en què tots els membres es puguin sentir corresponsables és també un lloc atractiu i creïble».

15. Les aportacions de les Conferències episcopals reconeixen que són nombrosos els àmbits de la vida de l'Església oberts a la participació de les dones. Tanmateix, també assenyalen que aquestes possibilitats de participació sovint continuen sense utilitzar-se. Per això suggereixen que la segona sessió en promogui la consciència i n'encoratgi el desenvolupament posterior en l'àmbit de les parròquies, de les diòcesis i de les altres realitats eclesials, incloent-hi els càrrecs de responsabilitat. També demanen explorar altres formes ministerials i pastorals que expressin

millor els carismes que l'Esperit difon en les dones en resposta a les exigències pastorals del nostre temps. Així s'expressa una Conferència episcopal llatinoamericana: «La presència del masclisme continua sent forta en la nostra cultura, mentre es necessita una participació més activa de les dones en tots els àmbits eclesials. Com afirma el papa Francesc, la seva perspectiva és indispensable en els processos de presa de decisions i en l'assumpció de papers en les diferents formes de pastoral i de missió».

16. De les aportacions de les Conferències episcopals a examinar en la segona sessió sorgeixen peticions concretes, entre elles: a) la promoció d'espais de diàleg a l'Església, per tal que les dones puguin compartir experiències, carismes, competències, intuïcions espirituals, teològiques i pastorals per al bé de tota l'Església; b) una participació més àmplia de les dones en els processos de discerniment eclesial i en totes les fases dels processos de presa de decisions (elaboració i presa de decisions); c) un accés més ampli a posicions de responsabilitat en les diòcesis i en les institucions eclesiàstiques, en la línia de les disposicions existents; d) un reconeixement més gran i un recolzament més decidit a la vida i als carismes de les consagrades i la seva entrada en posicions de responsabilitat; e) l'accés de les dones a posicions de responsabilitat en els seminaris, en els instituts i en les facultats teològiques; f) l'augment del nombre de dones que exerceixen el paper de jutge en els processos canònics. Les aportacions també demanen que es faci atenció a l'ús del llenguatge i d'una sèrie d'imatges extretes de les Escripures i de la tradició en la predicació, en l'ensenyament, en la catequesi i en la redacció dels documents oficials de l'Església.

17. Mentre que algunes Esglésies locals demanen que les dones siguin admeses al ministeri diaconal, altres reiteren la seva oposició. Sobre aquest tema, que no serà objecte dels treballs de la segona sessió, és bo que continuï la reflexió teològica, amb temps i procediments adequats. A la seva maduració contribuiran els fruits del grup d'estudi n. 5, que tindrà en compte els resultats de les dues comissions que han tractat la qüestió en el passat.

18. Moltes de les peticions expressades anteriorment s'apliquen també als homes laics, dels que sovint es lamenta l'escassa participació en la vida de l'Església. En general, la reflexió sobre

el paper de la dona sovint posa de manifest la voluntat d'un enfortiment de tots els ministeris exercits pels laics (homes i dones). També es demana que els fidels laics, homes i dones, formats adequadament, puguin contribuir a la predicació de la Paraula de Déu, també durant la celebració de l'Eucaristia.

Crida a la conversió i a la reforma

19. Jesús va començar el seu ministeri públic amb una crida a la conversió (cf. Mc 1,15). És una invitació a repensar la nostra manera de viure personal i comunitària i a deixar-nos transformar per l'Esperit. Cap reforma es pot limitar només a les estructures, sinó que s'ha d'arrelar en una transformació interior d'acord amb els «sentiments de Jesucrist» (Fl 2,5). Per a una Església sinodal, la primera conversió és la de l'escolta, el redescobriments de la qual ha estat un dels fruits més grans de l'itinerari realitzat fins avui: en primer lloc l'escolta de l'Esperit Sant, que és el veritable protagonista del Sínode, i després l'escolta mútua com a disposició fonamental per a la missió.

20. L'estil sinodal de l'Església ofereix moltes idees importants per a la humanitat. En una època marcada per desigualtats cada vegada més marcades, per un creixent desencís amb els models tradicionals de govern, pel desencant pel funcionament de la democràcia i pel predomini del model de mercat en les relacions interhumanes, per la temptació de resoldre els conflictes amb la força i no amb el diàleg, la sinodalitat podria oferir una inspiració per al futur de les nostres societats. El seu atractiu deriva del fet que no és una estratègia de gestió, sinó una pràctica que cal viure i celebrar en l'agraïment. La manera sinodal de viure les relacions és un testimoni social que respon a la profunda necessitat humana de ser acollits i sentir-se reconeguts dins d'una comunitat concreta. És un repte a l'aïllament creixent de les persones i a l'individualisme cultural, que també l'Església sovint ha absorbit, i ens crida a la cura mútua, a la interdependència i a la corresponsabilitat per al bé comú. Però també és un repte a un comunitarisme social exagerat que sufoca les persones i no els permet ser subjectes lliures del seu desenvolupament. La disponibilitat a l'escolta de tothom, especialment dels pobres, que promou l'estil de vida sinodal, contrasta amb força amb un món en què la concentració del poder exclou els pobres, els marginats i les minories. La concreció del procés sinodal ha

demostrat com la mateixa Església necessita créixer en aquesta dimensió: sobre aquest tema treballa el grup d'estudi n. 2.

21. En totes les fases del procés sinodal ha ressonat amb força la necessitat de guarició, de reconciliació de restauració de la confiança a l'interior de l'Església i de la societat. Es tracta d'una directriu fonamental del compromís missioner del Poble de Déu en el nostre món, i al mateix temps un do que hem d'invocar de dalt. El desig de caminar per aquesta via és en ell mateix un fruit de la renovació sinodal.

Part I

Relacions

Al llarg de tot el procés sinodal i en totes les latituds, ha sorgit la petició d'una Església no burocràtica, sinó capaç de nodrir les relacions: amb el Senyor, entre homes i dones, a la família, a la comunitat, entre grups socials. Només una xarxa de relacions que teixeixi la multiplicitat de les pertinences és capaç d'ajudar les persones i les comunitats, oferint-los punts de referència i d'orientació i mostrant la bellesa de la vida segons l'Evangelí: és en les relacions –amb Crist, amb els altres, en la comunitat– que es transmet la fe.

En tant que exigència de la missió, la sinodalitat no ha de ser considerada com un expedient organitzatiu, sinó que ha de ser viscuda i cultivada com el conjunt de modalitats amb les quals els deixebles de Jesús teixeixen relacions de solidaritat, capaces de correspondre a l'amor diví que els arriba contínuament i que estan cridats a testimoniar en els contextos concrets en què es troben. Entendre com ser Església sinodal en missió passa, doncs, per una conversió relacional, que reorienti les prioritats i l'acció de cadascú, en particular d'aquells que tenen la tasca d'animar les relacions al servei de la unitat, en la concreció d'un intercanvi de dons que allibera i enriqueix tothom.

En Crist i en l'Esperit: la iniciació cristiana

22. «L'Església pelegrina és missionera per naturalesa, ja que té l'origen en la missió del Fill i en la de l'Esperit Sant segons el disseny de Déu Pare» (AG 2). L'encontre amb Jesús, l'adhesió de fe a la seva persona, la iniciació cristiana introdueixen en la vida mateixa de la Trinitat. Donant l'Esperit Sant, el Senyor Jesús fa que els qui reben el baptisme participin de la seva relació amb el Pare. L'Esperit del qual Jesús n'era ple i que el guiava (cf. Lc 4,1), que l'ha consagrat amb la unció i enviat a proclamar l'Evangelí (cf. Lc 4,18), que l'ha ressuscitat dels morts (cf. Rm 8,11), és

el mateix Esperit que consagra amb la unció els membres del Poble de Déu. Aquest Esperit ens fa fills i hereus de Déu i per mitjà seu ens adrecem a Déu anomenant-lo «*Abbà! Pare!*» (Ga 4,6; Rm 8,15).

23. Per a comprendre la naturalesa d'una Església sinodal en missió, és essencial copsar el seu fonament trinitari, i en particular el vincle inextricable entre l'obra de Crist i l'obra de l'Esperit Sant en la història humana i en l'Església: «L'Esperit Sant, que habita en els creients i omple tota l'Església i la governa, realitza aquesta admirable comunió dels fidels i els uneix tots tan íntimament en Crist, que ell mateix és el principi de la unitat en l'Església» (UR 2). Per això, el camí de la iniciació cristiana dels adults és un context privilegiat per a comprendre la vida sinodal de l'Església. Posa en relleu el seu origen i el seu fonament: les relacions que uneixen i distingeixen les tres persones divines. Amb els dons baptismals l'Esperit Sant ens conforma a Crist rei, sacerdot i profeta, ens fa membres del seu cos, que és l'Església, i ens fa fills de l'únic Pare. Rebem així la crida a la missió i a la corresponsabilitat per allò que ens uneix en la sola i única Església. Aquests dons tenen una triple i inseparable orientació: personal, comunitària i missionera. Habiliten i comprometen cada batejat, home o dona: en la construcció de relacions fraterne en la seva pròpia comunitat eclesial; en recerca d'una comunió cada vegada més visible i profunda amb tots aquells amb qui comparteixen el mateix baptisme; en l'anunci i en el testimoni de l'Evangelí.

24. Si d'una banda la sinodalitat missionera s'arrela en la iniciació cristiana, de l'altra aquesta ha d'il·luminar la manera en què el Poble de Déu viu concretament l'itinerari de la iniciació i l'assumeix, fent-se'l seu amb el que realment significa i superant una visió estàtica i individualista que no està prou lligada al seguiment de Crist i a la vida en l'Esperit, i recuperar-ne el valor dinàmic i transformador. En els primers segles, quan llegien el llibre del Gènesi que el sisè dia Déu deia: «Fem l'home a imatge nostra, semblant a nosaltres» (Gn 1,26), els cristians van comprendre que el dinamisme relacional estava inscrit en l'antropologia de la creació. Van veure en la imatge del Fill encarnat i en la semblança la possibilitat gradual de la conformació, la manifestació de la felicitat aventura de la llibertat d'escollir d'estar amb Crist i ser com Crist. Aquesta aventura comença amb l'escolta de

la Paraula de Déu, gràcies a la qual el catecumen entra progressivament en el seguiment de Jesucrist. El baptisme està al servei del dinamisme de la semblança, i per això no és un acte puntual, tancat en el moment de la seva celebració, sinó un do que s'ha de confirmar, alimentar i posar en pràctica a través del compromís de conversió, al servei de la missió i a la participació en la vida de la comunitat. De fet, la iniciació cristiana culmina amb l'Eucaristia dominical, que es repeteix cada setmana, signe del do incessant de la gràcia que ens conforma a Crist i ens fa membres del seu cos i aliment que ens sosté en el camí de la conversió i en la missió.

25. En aquest sentit, l'assemblea eucarística manifesta i nodreix la vida missionera sinodal de l'Església. En la participació de tots els cristians, en la presència de diversos ministeris i en la presidència del bisbe o del prevere, es fa visible la comunitat cristiana, en la qual es realitza una corresponsabilitat diferenciada de tots per la missió. La litúrgia, com «el cim al qual tendeix l'acció de l'Església i, a la vegada, la font d'on brolla tota la seva força» (SC 10), és al mateix temps la font de la vida sinodal de l'Església i el prototipus de tot esdeveniment sinodal, fent aparèixer «com en un mirall» (1Co 13,12; cf. DV 7) el misteri de la Trinitat.

26. Cal que propostes pastorals i pràctiques litúrgiques custodiïn i facin cada vegada més evident el vincle entre l'itinerari de la iniciació cristiana i la vida sinodal i missionera de l'Església, evitant-ne la reducció a instrument merament pedagògic o a indicador d'una pertinença purament social, i fomentant en canvi l'acollida del do personal orientat a la missió i a l'edificació de la comunitat. S'hauran de desenvolupar les mesures pastorals i litúrgiques adequades en la pluralitat de les situacions històriques i de les cultures en què es troben immerses les diverses Esglésies locals, tenint també en compte la diferència entre aquelles en què la iniciació cristiana involucra sobretot els joves o els adults, i les que afecten sobretot, si no exclusivament, els infants.

Per al Poble de Déu: carismes i ministeris

27. «Els dons són diversos, però l'Esperit és un de sol. Són diversos els serveis, però el Senyor és un de sol. Els miracles són diversos, però Déu és un de sol, i és ell qui ho obra tot en tots.

Les manifestacions de l'Esperit que rep cadascú són en bé de tots» (1Co 12,4-7). A l'origen de la varietat dels carismes (dons de gràcia) i dels ministeris (formes de servei en l'Església en vista a la seva missió) hi ha la llibertat de l'Esperit Sant: els concedeix i actua incessantment sense parar perquè manifestin la unitat de la fe i la pertinença a l'Església, una i única en la varietat de les persones, de les cultures i dels llocs. Els carismes, fins i tot els més simples i més estesos, estan destinats a respondre a les necessitats de l'Església i de la seva missió (cf. LG 12). Al mateix temps contribueixen eficaçment a la vida de la societat, en els seus diferents aspectes. Els carismes són sovint compartits i donen lloc a les diferents formes de la vida consagrada i al pluralisme de les agregacions eclesials.

28. L'àmbit principal en què els carismes estan cridats a manifestar-se, dels que cada batejat és portador, no és l'organització de les activitats o de les estructures eclesials sinó en la vida quotidiana, en les relacions familiars i socials, en les situacions més diverses en què els cristians, individualment o en forma associada, estan cridats a fer florir els dons de gràcia rebuts per al bé de tots. La fecunditat dels carismes, com la dels ministeris, depèn de l'acció de Déu, de la vocació que Ell adreça a cadascú, de l'acollida generosa i sàvia dels batejats, i del reconeixement i acompanyament de les autoritats. Per tant, de cap manera poden interpretar-se com a propietat d'aquells que els reben i els exerceixen, ni destinats al seu benefici exclusiu.

29. Com a expressió de la llibertat de l'Esperit en concedir els seus dons, i com a resposta a les necessitats de cada comunitat, a l'Església hi ha una varietat de ministeris que poden ser exercits per qualsevol batejat, home o dona. Són serveis no ocasionals, reconeguts per la comunitat i per qui té la tasca de guiar-la. Es poden anomenar ministeris baptismals, per a indicar la seva arrel comuna (el baptisme) i per distingir-los dels ministeris ordenats, arrelats en el sagrament de l'orde. Hi ha, per exemple, homes i dones que exerceixen el ministeri de la coordinació d'una petita comunitat eclesial, el ministeri de guia de moments de pregària (amb motiu dels funerals o altres), el ministeri extraordinari de la comunió, o altres serveis, no necessàriament de caràcter litúrgic. L'ordenament canònic llatí i l'oriental ja preveuen que, en alguns casos, també els fidels laics, homes o dones,

puguin ser ministres extraordinaris del baptisme. En l'ordenament llatí, el bisbe pot delegar a fidels laics, homes o dones, la tasca d'assistir els matrimonis. És útil continuar reflexionant sobre com confiar aquests ministeris als laics d'una manera més estable. Aquesta reflexió va acompanyada de la de la promoció de formes més nombroses de ministerialitat laical, també fora de l'àmbit litúrgic.

30. En els darrers temps, algunes formes de servei presents des de fa temps en la vida de l'Església han rebut una nova configuració com a ministeris instituïts: el ministeri dels lectors i el dels acòlits (cf. Carta apostòlica en forma de *Motu proprio Spiritus Domini*, 10 de gener de 2021). També s'ha concretat el ministeri instituït dels catequistes (cf. Carta apostòlica en forma de *Motu proprio Antiquum ministerium*, 10 de maig de 2021). Els ministeris instituïts són conferits pel bisbe a homes i dones, només una vegada a la vida, amb un ritu adient, després d'un discerniment apropiat i una formació adequada. Els temps i els procediments del seu exercici s'han de definir per un mandat de l'autoritat legítima. D'algunes qüestions teològiques i canòniques entorn de formes específiques de ministerialitat eclesial –en particular la qüestió de la necessària participació de les dones en la vida i en el guiatge de l'Església– se n'ha confiat l'aprofundiment al Dicasteri per a la Doctrina de la fe, en diàleg amb la Secretaria General del Sínode (grup d'estudi n. 5).

31. Si no tots els carismes assumeixen una configuració pròpiament ministerial, tots els ministeris es fonamenten en carismes donats a alguns membres del Poble de Déu, que són cridats a actuar de maneres diferents perquè cadascun en la comunitat pugui participar a l'edificació del cos de Crist (cf. Ef 4,12), en el servei recíproc. Com els carismes, també els ministeris són reconeguts, promoguts i valorats. El procés sinodal ha posat en evidència en diverses ocasions com el discerniment i la promoció dels carismes i dels ministeris, així com la identificació de les necessitats de les comunitats i de la societat a les quals pretén donar resposta, és un aspecte sobre el qual les Esglésies locals necessiten créixer, dotant-se de criteris, instruments i procediments adequats. El Concili Vaticà II ensenya que és tasca dels pastors reconèixer els ministeris i els carismes «talment que tots a la seva manera col·laborin a l'obra comuna» (LG 30). El discerniment dels carismes i dels ministeris és un acte pròpiament

eclesial: per a reconèixer-los i promoure'ls, el bisbe està obligat a escoltar la veu dels implicats: creients individuals, comunitats, organismes de participació. Per a això, s'hauran d'identificar procediments adequats en els diferents contextos, tenint sempre cura de fer possible un consens real sobre els criteris i els resultats del discerniment. Els resultats de la trobada "Rectors per al Sínode" subratllen amb força aquestes exigències.

32. A més sorgeix la invitació a una confiança més gran en l'acció de l'Esperit i a un major coratge i creativitat en discernir com posar els dons rebuts i acollits al servei de la missió de l'Església d'una manera adequada en els diferents contextos locals. És precisament la varietat dels contextos, i per tant de les necessitats de les comunitats, el que suggereix que les Esglésies locals, amb el guiatge dels seus pastors, i les seves agrupacions «en cada àrea sociocultural» (AG 22), emprenguin amb humilitat i confiança un discerniment creatiu sobre els ministeris que cal reconèixer, confiar o instituir per a respondre a les necessitats pastorals i de la societat. Cal, per a això, definir els criteris i les maneres de dur a terme aquest discerniment. També s'ha iniciat una reflexió sobre com confiar els ministeris baptismals (no instituïts i instituïts) en un temps en què les persones es mouen d'un lloc a l'altre cada vegada amb més facilitat, precisant els temps i els àmbits del seu exercici.

33. L'itinerari emprès fins ara ha portat a reconèixer que una Església sinodal és una Església que escolta, capaç d'acollir i acompanyar, de ser percebuda com a casa i família. Aquesta és una necessitat que sorgeix en tots els continents i preocupa a persones que, per diferents motius, són o se senten excloses o als marges de la comunitat eclesial, o lluiten per a trobar-hi el reconeixement ple de la seva dignitat i dels seus dons al seu interior. Aquesta manca d'acollida els allunya, obstaculitza el seu camí de fe i d'encontre amb el Senyor, i priva l'Església de la seva contribució a la missió.

34. Sembla, doncs, summament oportú establir un ministeri de l'escolta i de l'acompanyament reconegut i eventualment instituït, que faci concretament experimentable un tret tan característic d'una Església sinodal. Necessitem una "porta oberta" de la comunitat, a través de la qual les persones puguin entrar sense sentir-se amenaçades o jutjades. Les formes de l'exercici

d'aquest ministeri s'hauran d'adaptar a les circumstàncies locals, a partir de la diversitat d'experiències, estructures, contextos socials i recursos disponibles. S'obre, doncs, un espai de discerniment a articular a nivell local, també amb la implicació de les Conferències episcopals nacionals o continentals. La presència d'un ministeri específic no vol dir reservar el compromís de l'escolta només als ministres. Al contrari, aquest té un caràcter pro-fètic. D'una banda destaca que l'escolta i l'acompanyament són dimensions ordinàries de la vida d'una Església sinodal, que compromet tots els batejats de diferents maneres i en la qual totes les comunitats estan convidades a créixer; de l'altra, recorda que l'escolta i l'acompanyament són un servei eclesial, no una iniciativa personal, el valor dels quals així és reconegut. Aquesta consciència és un fruit madur del procés sinodal.

Amb els ministres ordenats: al servei de l'harmonia

35. Del procés sinodal han emergit dades contradictòries sobre l'exercici del ministeri ordenat en el Poble de Déu. D'una banda, s'ha subratllat la joia, el compromís i la dedicació dels bisbes, dels preveres i dels diaques en el desenvolupament del seu servei; d'altra banda, aquests han manifestat un cert desànim, lligat sobretot a una sensació d'aïllament, de solitud, de ser exclosos de relacions sanes i duradores, i d'estar desbordats per l'exigència de donar resposta a cada necessitat. Pot ser un dels efectes tòxics del clericalisme. En particular, la figura del bisbe sovint està exposada a un excés d'atribucions, fet que alimenta expectatives poc realistes respecte del que pot fer una sola persona raonablement.

36. La trobada "Rectors per al Sínode" ha relacionat aquest desànim amb la dificultat de bisbes i preveres de caminar realment junts en el seu ministeri compartit. Una comprensió nova del ministeri ordenat en l'horitzó de l'Església sinodal missionera representa no només una exigència de coherència, sinó també una oportunitat d'alliberament d'aquests desafiaments, sempre que vagi acompanyada d'una conversió efectiva de les pràctiques, que faci perceptible, als ministres ordenats i als altres fidels, el canvi i els beneficis que se'n deriven. A més del nivell de la vida personal dels ministres individualment, aquest itinerari

de conversió comportarà una nova manera de pensar i organitzar l'acció pastoral, que tingui en compte la participació de tots els batejats, homes i dones, en la missió de l'Església, amb l'objectiu particular de fer emergir, reconèixer i animar els diferents carismes i ministeris baptismals. La pregunta «Com ser Església sinodal en missió?» ens empeny a reflexionar concretament sobre les relacions, les estructures i els processos que poden afavorir una visió renovada del ministeri ordenat, passant d'una forma piramidal d'exercir l'autoritat a una manera sinodal. En el marc de la promoció dels carismes i dels ministeris baptismals, es pot dur a terme una reassignació d'aquelles tasques per a l'exercici de les quals no es requereix el sagrament de l'orde. Un repartiment més articulat de les responsabilitats també afavorirà, sens dubte, processos de presa de decisions basats en un estil més clarament sinodal.

37. En els textos conciliars, el ministeri ordenat és concebut en termes molt precisos com a servei a l'Església i per a l'existència de l'Església. Amb la seva autoritat, el Concili ha restaurat la forma del ministeri ordenat usual en l'Església antiga, ministeri que «s'exerceix en diferents ordes per aquells que ja d'antic són anomenats bisbes, preveres, diaques» (LG 28). En aquesta articulació, episcopat i presbiterat corresponen a una participació especial en el sacerdoci de Crist, pastor i cap de la comunitat eclesial, mentre que el diaconat és «no pas amb vista al sacerdoci sinó amb vista al servei» (LG 29). Els diversos ordes estan relacionats orgànicament entre ells, en una interdependència recíproca, en l'especificitat de cadascun. Cap ministre pot pensar-se com a individu aïllat a qui s'han conferit uns poders; més aviat, s'ha de concebre com a partícip dels dons (*munera*) de Crist, conferits per l'ordenació, juntament amb els altres ministres, en un vincle orgànic amb el Poble de Déu del qual forma part i amb qui, encara que d'una manera diferent, participa d'aquells mateixos dons de Crist en el sacerdoci comú fundat en el baptisme.

38. El bisbe té la tasca de presidir una Església, essent-ne principi visible d'unitat al seu interior i vincle de comunió amb totes les Esglésies. La singularitat del seu ministeri comporta una potestat que és pròpia, ordinària i immediata, potestat que cada bisbe exerceix personalment en nom de Crist (cf. LG 27) en

l'anunci de la Paraula, en la presidència de la celebració eucarística i dels altres sacraments, en el guiatge pastoral. Això no implica la seva independència de la porció del Poble de Déu que se li ha confiat (cf. CD 11), i que està cridat a servir en nom de Crist Bon Pastor. El fet que «amb la consagració episcopal és conferida la plenitud del sacrament de l'orde» (LG 21) no justifica pas que el ministeri episcopal tendeixi a ser "monàrquic", concebut com un cúmul de prerrogatives de les quals deriva qualsevol altre carisma i ministeri. És, en canvi, l'afirmació de la capacitat i del deure de reunir i compondre en unitat cada do que l'Esperit vessa sobre els batejats, homes i dones, i sobre les diferents comunitats. El grup d'estudi n. 7 s'ocupa d'alguns aspectes del ministeri episcopal, entre els quals els criteris de selecció dels candidats a l'episcopat.

39. També el ministeri dels preveres s'hauria de concebre i viure en sentit sinodal. En particular, els preveres «formen amb el propi bisbe un sol presbiteri» (LG 28) al servei d'aquella porció del Poble de Déu que és l'Església local (cf. CD 11). Això demana no considerar el bisbe com a extern al presbiteri, sinó com qui presideix una Església local en primer lloc guiant el presbiteri, del qual en forma part amb una peculiar singularitat, essent cridat a tenir una cura especial dels preveres.

40. Bisbe i preveres són assistits pels diaques, en un vincle d'interdependència mútua dels dos tipus de ministeri per a la realització del servei apostòlic. Bisbe i preveres no són autosuficients respecte dels diaques, i viceversa. Atès que les funcions dels diaques són múltiples –com ho mostra la tradició, la pregària litúrgica i la pràctica després del Vaticà II–, aquestes s'han d'anar identificant en la realitat concreta de cada Església local. El servei de cada diaca ha de ser, en tot cas, pensat en harmonia i en comunió amb el de tots els altres diaques, d'acord amb la naturalesa del ministeri diaconal i dins del marc de referència de la missió en una Església sinodal.

41. A més de promoure la unitat en l'Església local, el bisbe diocesà o eparquial, assistits pels preveres i els diaques, també és responsable de les relacions amb les altres Esglésies locals i amb tota l'Església al voltant del bisbe de Roma, en un intercanvi recíproc de dons. Sembla important restablir el vincle tradicional

entre ser bisbe i presidir una Església local, restablint la correspondència entre comunió dels bisbes (*communio Episcoporum*) i comunió de les Esglésies (*communio Ecclesiarum*).

Entre les Esglésies i en el món: la concreció de la comunió

42. La sinodalitat es realitza a través de xarxes de persones, comunitats, organismes i un conjunt de processos que permeten un intercanvi efectiu de dons entre les Esglésies i un diàleg evangelitzador amb el món. Caminar junts com a batejats en la diversitat dels carismes, de les vocacions i dels ministeris, així com en l'intercanvi de dons entre les Esglésies, és un signe sacramental important per al món d'avui que, d'una banda, experimenta formes d'interconnexió cada vegada més intenses, i de l'altra està immers en una cultura mercantil que margina la gratuïtat.

43. Segons el Concili, és en virtut de la catolicitat de l'Església que «cada una de les parts aporta els propis béns a les altres parts i a tota l'Església» (LG 13). D'aquesta se'n deriva que «entre les diverses parts de l'Església hi ha els vincles d'íntima comunió pel que fa a béns espirituals, treballadors apostòlics i ajudes materials, ja que els membres del Poble de Déu són cridats a la comunicació de béns, i a cada una de les Esglésies són aplicables també les paraules de l'Apòstol: "Poseu-vos al servei els uns dels altres, cadascú segons els dons que ha rebut, com a bons administradors de la múltiple i variada gràcia de Déu" (1Pe 4,10)» (*ibid.*).

44. Les Conferències episcopals desitgen que els béns siguin compartits en esperit de solidaritat entre les Esglésies que constitueixen l'una i única Església catòlica, sense cap afany de dominació ni pretensió de superioritat: l'existència d'Esglésies riques i d'Esglésies que viuen en condicions de gran penúria és un escàndol. Per tant, se suggereix fer acords per a promoure vincles mutus i formar xarxes de suport també a nivell d'agrupacions d'Esglésies.

45. Totes les Esglésies locals reben i donen en la comunió de l'única Església. Hi ha Esglésies que necessiten el suport de recursos econòmics i materials; d'altres que són enriquides pel testimoni de la fe viva i del servei amorós als més pobres; d'altres

encara necessiten, sobretot, de l'ajuda d'evangelitzadors que comparteixen la seva vida per a comunicar l'Evangeli a altres pobles. En particular, es reconeix i se sol·licita la generositat de preveres, diaques, consagrades i consagrats, laics i laiques compromesos en la missió *ad gentes*.

46. Les Esglésies locals expressen el desig d'un intercanvi de dons espirituals, litúrgics i teològics, i també d'un major testimoni compartit sobre qüestions socials de rellevància global, com ara la cura de la nostra casa comuna i els moviments migratoris. En aquest sentit, una Església sinodal podrà donar testimoni de la importància que les solucions als problemes comuns s'elaborin a partir de l'escolta de la veu de tots, inclosos de manera especial aquells grups, comunitats i països que acostumen a romandre al marge dels grans processos globals. Un horitzó avui especialment prometedor per a realitzar formes d'intercanvi de dons i de compromís coordinat és el de les grans àrees geogràfiques supranacionals, com l'Amazònia, la conca del Congo, la Mediterrània o altres similars.

47. En particular, una Església sinodal és convidada a llegir en la perspectiva de l'intercanvi de dons també la realitat de la mobilitat humana, que esdevé oportunitat de trobada entre les Esglésies en la concreció de la vida quotidiana de les ciutats i dels barris, de les parròquies i de les diòcesis o eparquies, contribuint d'aquesta manera a arrelar el camí sinodal en l'experiència viscuda de les comunitats. Cal reservar una atenció molt especial a la possibilitat de trobada i intercanvi de dons entre les Esglésies de tradició llatina i les Esglésies catòliques orientals de la diàspora, tema sobre el qual està treballant el grup d'estudi n. 1.

48. L'intercanvi de dons entre les Esglésies es produeix en contextos marcats per la violència, per la persecució i per la manca de llibertat religiosa; més ben dit, algunes Esglésies lluiten per la seva pròpia supervivència i invoquen la solidaritat de les altres Esglésies, mentre continuen compartint les seves riqueses, fruit de mesurar-se contínuament amb l'oposició a l'Evangeli i la persecució que afecta els deixebles del Senyor al llarg de la història. A més, l'intercanvi de dons s'esdevé en un context encara afectat pel colonialisme i el neocolonialisme, que no han acabat. Una Església que creix en la pràctica de la sino-

dalitat està convidada a comprendre l'impacte d'aquestes dinàmiques socials en l'intercanvi de dons, i a buscar-ne la transformació. També forma part d'aquest compromís el reconeixement que moltes Esglésies són portadores d'una memòria ferida i que cal promoure camins concrets de reconciliació.

49. L'expressió "intercanvi de dons" té un valor important en les relacions amb les altres Esglésies i comunitats eclesials. Sant Joan Pau II va aplicar aquesta idea al diàleg ecumènic: «El diàleg no és només un intercanvi d'idees. D'alguna manera és sempre un "intercanvi de dons"» (UUS 28). A més del diàleg teològic, l'intercanvi de dons s'esdevé en la compartició de la pregària, amb què ens obrim a rebre els dons de tradicions espirituals diferents de la nostra. Fins i tot l'exemple de dones i homes sants d'altres Esglésies i comunitats eclesials és un do que podem rebre, inserint-ne la memòria en el nostre calendari litúrgic, en particular pel que fa als màrtirs. Amb aquest esperit hem de ser generosos, oferint als altres cristians la possibilitat d'anar en pelegrinatge i pregar en els santuaris i en els llocs sants custodiats per l'Església catòlica.

50. El diàleg entre les religions i amb les cultures no és aliè al camí sinodal, sinó que forma part de la crida a viure relacions més intenses, pel fet que «en tot temps i a tot arreu és agradable a Déu qualsevol que li és fidel i practica la justícia» (LG 9; cf. Ac 10,35). Per això, l'intercanvi de dons no es limita a les altres Esglésies i comunitats eclesials, perquè l'autèntica catolicitat amplia l'horitzó i demana la voluntat d'acollir també aquells factors de promoció de la vida, de la pau, de la justícia i del desenvolupament humà integral presents en altres cultures i tradicions religioses.

Part II

Itineraris

Una Església sinodal és una Església relacional, en què les dinàmiques interpersonals formen el teixit de la vida d'una comunitat en missió, en un context de complexitat creixent. Aquesta perspectiva no separa, sinó que recull els nexes entre les experiències, permetent aprendre de la realitat rellegida a la llum de la Paraula, de la tradició, dels testimonis exemplars, però també dels errors comesos.

La part II destaca els processos que asseguren la cura i el desenvolupament de les relacions, en particular la unió amb Crist en vista a la missió i l'harmonia de la vida comunitària, gràcies a la capacitat d'afrontar junts conflictes i dificultats. Se centra en quatre àmbits diferents, però profundament entrelaçats en la vida de l'Església sinodal missionera: la formació, de manera particular a l'escolta (de la Paraula de Déu, dels germans i de les germanes, i de la veu de l'Esperit) i al discerniment, que porta a desenvolupar procediments participatius de presa de decisions respectant els diferents papers, amb una circularitat que porta a la transparència, a retre comptes de les responsabilitats rebudes i a una valoració que rellança el discerniment per a la missió.

Font i cimal d'aquest dinamisme és l'Eucaristia, que situa en l'amor gratuït del Pare, a través del Fill en l'Esperit, a l'arrel de les relacions. L'aliment que sosté una Església sinodal missionera és també el contingut del seu anunci al món.

Una educació integral i compartida

51. «Tenir cura de la pròpia formació és la resposta que cada batejat està cridat a donar als dons del Senyor, per a fer fructificar els talents rebuts i posar-los al servei de tots» (IdS 14a). Aquestes paraules de l'Informe de síntesi de la primera sessió expliquen el motiu pel qual la necessitat de formació ha estat un dels temes sorgits amb més força i universalitat en totes les fases

del procés sinodal. Respondre a la pregunta «*Com ser Església sinodal en missió?*» demana, per tant, donar prioritat a la preparació d'itineraris formatius coherents, amb atenció especial a la formació permanent per a tothom.

52. Per a molts, la participació als encontres sinodals ha estat una oportunitat de formació en la comprensió i la pràctica de la sinodalitat que ha fet emergir amb força el desig de comprendre millor el significat de la dignitat baptismal o d'aquell «sentit sobrenatural de la fe» (LG 12) del que l'Esperit fa do al Poble de Déu. La primera necessitat és, doncs, una formació més aprofundida en el coneixement de la manera com l'Esperit actua en l'Església i la guia en la història.

53. No hi ha missió sense context, no hi ha Església sense arrelament en un lloc concret, amb les seves especificitats culturals i les seves contingències històriques. Per això no és possible elaborar plans de formació en abstracte. La seva definició depèn de les Esglésies locals i de les seves agrupacions. Aquí ens limitem, doncs, a indicar algunes directrius i característiques fonamentals de la formació en la perspectiva de la sinodalitat, que després es concretaran tenint en compte els contextos, les cultures i les tradicions dels diferents llocs.

54. Una Església sinodal missionera es fonamenta en la capacitat d'escolta, que demana reconèixer que ningú és autosuficient en l'exercici de la seva missió i que cadascú té una contribució a oferir i alguna cosa a aprendre dels altres. La formació a l'escolta és, per tant, una primera exigència irrenunciable. La pràctica de la conversa en l'Esperit ha permès experimentar com es pot entrellçar l'escolta de la Paraula de Déu i la dels germans i de les germanes, i com aquesta dinàmica s'obre lentament a l'escolta de la veu de l'Esperit: moltes aportacions rebudes insisteixen en la importància d'una formació en aquest mètode. A l'Església hi ha una gamma diversificada de mètodes d'escolta, diàleg i discerniment, en funció de la diversitat de cultures i de les tradicions espirituals. Promoure la formació en aquesta pluralitat de mètodes i el diàleg entre ells en els contextos locals és un objectiu molt important. Un punt que particularment qualifica aquesta direcció és escoltar les persones que experimenten diversos tipus de pobresa i de marginació. Moltes Esglésies as-

senyalen que no se senten preparades per a aquesta tasca i expressen la necessitat d'una formació específica. És un dels punts encarregats al treball del grup d'estudi n. 2.

55. L'objectiu de la formació en la perspectiva de la sinodalitat missionera és que hi hagi testimonis, homes i dones capaços d'assumir la missió de l'Església en corresponsabilitat i en cooperació amb la força de l'Esperit (cf. Ac 1,8). La formació assumirà com a base el dinamisme de la iniciació cristiana, amb l'objectiu de promoure l'experiència personal d'encontre amb el Senyor i, en conseqüència, un procés de conversió contínua d'actituds, relacions, mentalitats i estructures. El subjecte de la missió és sempre l'Església, i cadascun dels seus membres és testimoni i anunciador de la salvació en raó d'aquesta pertinença. L'Eucaristia, «font i cim de tota la vida cristiana» (LG 11), és el lloc fonamental de la formació a la sinodalitat. La família, en tant que comunitat de vida i d'amor, és un lloc privilegiat d'educació a la fe i a la pràctica cristiana. Per la interacció entre generacions és escola de sinodalitat, que convida tothom a tenir cura dels altres, i fent visible que tots –els febles i els forts, els infants, els joves i la gent gran– tenen molt a rebre i molt a donar.

56. En una Església sinodal la formació ha de ser integral. De fet, no té com a objectiu únicament l'adquisició de nocions o d'habilitats, sinó promoure la capacitat d'encontre, de compartir i cooperar, de discerniment en comú. Per tant, ha d'interpel·lar totes les dimensions de la persona: intel·lectual, afectiva i espiritual. No pot ser una formació únicament teòrica, sinó que inclou experiències concretes acompanyades adequadament. Igualment és important afavorir el coneixement de les cultures en què viuen i actuen les Esglésies, inclosa la cultura digital, tan generalitzada avui, especialment entre els joves. El treball del grup d'estudi n. 3 es dedica a la cultura digital i a la promoció d'una formació adequada en aquest àmbit.

57. Finalment, s'ha insistit molt en la necessitat d'una formació comuna i compartida, en què participin conjuntament homes i dones, laics, consagrats, ministres ordenats i candidats al ministeri ordenat, que els permeti créixer en el coneixement i en l'estima mútues i en la capacitat de col·laboració. Igualment, cal una atenció especial a promoure la participació de les dones en els programes de formació, al costat de seminaristes, sacerdots,

religiosos i laics. També té una importància crucial el seu accés a les funcions de professor i formador en les facultats i instituts teològics i en els seminaris. També se suggereix oferir als bisbes, preveres i laics una formació sobre quines tasques ja poden desenvolupar les dones a l'Església i promoure una avaluació de la implementació efectiva d'aquestes oportunitats en tots els àmbits de la vida de l'Església: parròquies, diòcesis, associacions laicals, moviments eclesials, noves comunitats, vida consagrada, institucions eclesiàstiques, fins a la Cúria romana. El treball del grup d'estudi n. 4 està dedicat a la revisió de la formació dels candidats al ministeri ordenat (*Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*) en perspectiva sinodal missionera. Una petició que prové de tots els continents és la de tenir cura de la formació a la predicació. Finalment sorgeix la necessitat d'una formació compartida, teòrica i pràctica, al discerniment comunitari en els diferents contextos locals.

El discerniment eclesial per a la missió

58. L'únic Esperit, que suscita una gran varietat de carismes, guia l'Església cap a la plenitud de la vida i de la veritat divina (cf. Jn 10,10; 16,13). Per la seva presència i acció contínua, la «tradicció, que arrenca dels apòstols, progressa en l'Església amb l'assistència de l'Esperit Sant» (DV 8). Gràcies a la guia de l'Esperit, el Poble de Déu, en tant que partícip de la funció profètica de Crist (cf. LG 12), «procura discernir en els esdeveniments, en les exigències i en les aspiracions en els quals participa junt amb els altres homes del nostre temps, quins són els veritables signes de la presència o del pla de Déu» (GS 11). Aquesta tasca eclesial de discerniment s'arrela en el *sensus fidei*, animat per l'Esperit Sant, que es pot descriure com aquell "olfacte" o capacitat instintiva del Poble de Déu, sota la guia dels pastors (cf. LG 12), de «discernir els nous camins que el Senyor obre a l'Església» (Francesc, *Discurs amb motiu de la commemoració del 50è aniversari de la institució del Sínode dels bisbes*, 17 d'octubre de 2015).

59. El discerniment implica els qui hi participen a nivell personal i tots junts a nivell comunitari, demanant-los que conreïn les disposicions de llibertat interior, obertura a la novetat i abandonament confiat a la voluntat de Déu, i de posar-se a l'escolta mútua per a escoltar «allò que l'Esperit diu a les Esglésies» (Ap

2,7). Maria, amb la seva presència orant al cor de la comunitat apostòlica al cenacle (cf. Ac 1,14), és per a tots model viu i guia generadora d'una autèntica espiritualitat sinodal: en escolta perseverant i responsable de la Paraula i en el discerniment meditatiu dels esdeveniments (cf. Lc 1,26-38; 2,19.51), en la generosa obertura a l'acció de l'Esperit Sant (cf. Lc 1,35), en el compartir l'acció de gràcies per l'obra del Senyor (cf. Lc 1,39-56) i en el servei concret i puntual a tots i cadascun (cf. Jn 2,1-12) que Jesús ha confiat a la seva cura materna (cf. Jn 19,25-27).

60. Precisament perquè demana que cadascú comparteixi el seu punt de vista en la perspectiva de la missió comuna, un procés de discerniment articula concretament comunió, missió i participació. En altres paraules, és una manera de caminar junts. Per això és fonamental promoure una àmplia participació en els processos de discerniment, amb atenció especial per la implicació d'aquells que es troben als marges de la comunitat cristiana i de la societat.

61. El punt de partida i el criteri de referència de tot discerniment eclesial és l'escolta de la Paraula de Déu. Les Sagrades Escripures constitueixen el testimoni per excel·lència de la comunicació de Déu amb la humanitat. Confirmin que Déu ha parlat al seu Poble i ho continua fent, i presenten diferents canals a través dels quals es produeix aquesta comunicació. Déu parla a través de la meditació personal de l'Escriptura, en la qual ressona "alguna cosa" del text bíblic sobre el qual es prega. Déu parla a la comunitat en la litúrgia, lloc hermenèutic per excel·lència d'allò que el Senyor diu a la seva Església. Déu parla a través de l'Església, que és mare i mestra, a través de la seva tradició viva i de les seves pràctiques, incloses les de la pietat popular. Déu continua parlant a través dels esdeveniments que tenen lloc en l'espai i el temps, a condició de saber-ne discernir el significat. Encara, Déu es comunica amb el seu Poble a través dels elements del cosmos, la mateixa existència dels quals fa referència a l'acció del Creador i que està ple de la presència de l'Esperit Sant "que dona vida". Finalment, Déu parla en la consciència personal de cadascú, que «és el nucli més secret i el sagrari de l'home, on es troba tot sol amb Déu, la veu del qual ressona en la intimitat pròpia» (GS 16). Un discerniment autèntic no pot descuidar cap d'aquests canals de comunicació.

62. El discerniment comunitari no és una tècnica organitzativa, sinó una pràctica exigent que qualifica la vida i la missió de l'Església viscuda en Crist i en l'Esperit Sant. Per això s'ha de dur a terme sempre amb la consciència i la voluntat de ser reunits en el nom del Senyor Jesús (cf. Mt 18,20), escoltant la veu de l'Esperit Sant. Tal com va prometre Jesús, només l'Esperit Sant pot guiar l'Església en el camí cap a la plenitud de la veritat (cf. Jn 16,13) i de la vida, per a ser dispensada a un món assedegat de sentit. Aquí s'arrela el mètode amb què el Poble de Déu viu el seu camí d'anunci i testimoni de l'Evangelí. És, doncs, prioritari aprendre a practicar a tots els nivells aquell art evangèlic que ha permès a la comunitat apostòlica de Jerusalem segellar el resultat del primer esdeveniment sinodal de la història de l'Església amb les paraules: «L'Esperit Sant i nosaltres hem decidit» (Ac 15,28). Amb aquest esperit s'ha de tornar a comprendre i orientar la pràctica de la vida sinodal missionera de l'Església en llocs, organismes i esdeveniments concrets.

63. Les opcions de procediment concretes, en la seva varietat, han de ser coherents amb les exigències de la metodologia teològica de fons. També en base a l'experiència del procés sinodal, és possible identificar alguns elements clau per al disseny de qualsevol procediment: a) una vida de pregària personal i comunitària, que inclogui la participació a l'Eucaristia; b) una adequada preparació personal i comunitària, basada en l'escolta de la Paraula de Déu i de la realitat; c) una escolta respectuosa i profunda de les paraules de tothom; d) la recerca d'un consens el més ampli possible no pel mínim comú denominador (per tant a la baixa), sinó amb escreix, amb l'objectiu de posar en relleu allò que més "fa abusar els cors" (cf. Lc 24,32); e) la formulació del consentiment per part de qui condueix el procés i la seva restitució a tots els participants, a qui correspon confirmar si se senten reconeguts o no en aquella formulació.

64. El discerniment es desenvolupa sempre "tocant de peus a terra", és a dir, dins d'un context concret, les complexitats i peculiaritats del qual cal conèixer el millor possible. Per tant, no podrà deixar de beneficiar-se de l'aportació de l'anàlisi de les diverses ciències humanes, socials i administratives rellevants per a la qüestió que es tracta. Tanmateix, a la competència tècnica i científica no li correspon l'última paraula –significaria caure en una deriva tecnocràtica– sinó «donar una base de concreció al

recorregut ètic i espiritual que segueix» (LS 15). Caldrà, doncs, garantir que pugui oferir la seva aportació, de la qual no es pot prescindir, sense adquirir un paper dominant sobre altres perspectives.

65. A l'Església hi ha una gran varietat d'aproximacions al discerniment i de metodologies consolidades. Aquesta varietat és una riquesa: amb les adaptacions adequades als diferents contextos, tots els plantejaments poden revelar-se fecunds. En vista al bé comú, és important que entrin en un diàleg cordial, sense perdre les especificitats de cadascun i sense entossudiments identitaris. La fecunditat de la conversa en l'Esperit, que ha sorgit en totes les etapes del procés sinodal, convida a considerar aquesta forma particular de discerniment eclesial com a especialment adequada per a l'exercici de la sinodalitat.

66. A les Esglésies locals és fonamental oferir oportunitats de formació que difonguin i nodreixin una cultura del discerniment, especialment entre aquells que tenen papers de responsabilitat. Igualment important és tenir cura de la formació de figures d'acompanyants o facilitadors, la contribució dels quals sovint resulta cabdal en la realització dels processos de discerniment. En aquesta línia se situa també el treball del grup d'estudi n. 9, dedicat a l'elaboració de criteris teològics i metodologies sinodals per a un discerniment compartit de qüestions doctrinals, pastorals i ètiques controvertides.

L'articulació dels processos de presa de decisions

67. «A l'Església sinodal tota la comunitat, en la lliure i rica diversitat dels seus membres, està convocada a pregar, escoltar, analitzar, dialogar, discernir i aconsellar per a prendre les decisions pastorals més d'acord amb la voluntat de Déu» (CTI, n. 68). Més que aprofundir-la, aquesta afirmació cal portar-la a la pràctica. És difícil imaginar una manera més eficaç per a promoure una Església sinodal que la participació de tots en els processos de presa de decisions. Aquesta participació es produeix a partir d'una responsabilitat diferenciada que respecta cada membre de la comunitat i en valora les seves capacitats i els dons de cara a la decisió compartida.

68. Per tal d'afavorir la seva realització, sembla oportuna una reflexió sobre l'articulació dels processos de presa de decisions. Aquests habitualment preveuen una fase d'elaboració o instrucció (*decision-making*, segons la terminologia anglesa utilitzada també en altres llengües), «a través d'un treball comú de discerniment, consulta i cooperació» (CTI, n. 69), que informa i dona suport a la posterior presa de decisions (*decision-taking*), que correspon a l'autoritat competent (per exemple, en una diòcesi o eparquia al bisbe). No hi ha competència ni conflicte entre les dues fases, però amb la seva articulació contribueixen perquè les decisions preses s'ajustin el màxim a la voluntat de Déu: «L'elaboració és una tasca sinodal, la decisió és una responsabilitat ministerial» (*ibid.*).

69. En molts casos el dret vigent ja estableix que, abans de prendre una decisió, l'autoritat està obligada a fer una consulta. Aquesta consulta eclesial no es pot deixar de fer i va molt més enllà de l'escolta, perquè obliga a no procedir com si no s'hagués fet. L'autoritat resta lliure des del punt de vista jurídic, ja que el parer consultiu no és vinculant però, si aquest és concorde, no se n'allunyarà sense una raó convincent (*sine praevalenti ratione*; CIC, can. 127, §. 2, 2n). Si ho fes, s'aïllaria del grup dels qui han estat consultats, configurant un dany al vincle que els uneix. A l'Església l'exercici de l'autoritat no consisteix en la imposició d'una voluntat arbitrària, sinó que, en tant que ministeri al servei de la unitat del Poble de Déu, constitueix una força moderadora en la recerca comuna del que l'Esperit demana.

70. En una Església sinodal, la competència de decisió del bisbe, del col·legi episcopal i del Pontífex romà és inalienable, ja que està arrelada en l'estructura jeràrquica de l'Església establerta per Crist. No obstant això, no és incondicionada: no es pot obviar una orientació que sorgeix en el procés consultiu com a resultat d'un correcte discerniment, sobretot si és dut a terme pels organismes de participació de l'Església local. L'objectiu del discerniment eclesial sinodal no és fer que els bisbes obeeixin la veu del poble, subordinant els primers al segon, ni oferir als bisbes un expedient perquè facin acceptables decisions ja preses, sinó conduir a una decisió compartida en obediència a l'Esperit Sant. Una contraposició entre consulta i deliberació és, doncs, inadequada: a l'Església la deliberació es fa amb l'ajuda de tots, mai sense l'autoritat pastoral que decideix en virtut del seu ofici.

Per això, la fórmula recurrent en el CIC, que parla de “vot només consultiu” (*tantum consultivum*), disminueix el valor de la consulta i s’ha de corregir.

71. Correspon a les Esglésies locals implantar cada vegada més totes les possibilitats de realitzar processos de decisió autènticament sinodals, adequats a les especificitats dels diversos contextos. Es tracta d’una tasca de gran importància i urgència, ja que d’ella depèn en gran mesura l’èxit de la fase d’execució del Sínode. Sense canvis concrets, la visió d’una Església sinodal no serà creïble i això allunyarà aquells membres del Poble de Déu que han tret força i esperança del camí sinodal. Això s’aplica d’una manera encara més especial pel que fa a la participació efectiva de les dones en els processos d’elaboració i en la presa de decisions, tal com es demana en moltes de les aportacions rebudes de les Conferències episcopals.

72. Finalment, no s’ha d’oblidar que processos de consulta, discerniment comunitari o elaboració sinodal de les decisions exigeixen que tots els qui hi participen tinguin accés efectiu a totes les informacions rellevants, per tal de poder formular la seva opinió amb raó. És responsabilitat de l’autoritat que inicia el procés que garanteixi que això passi. Els processos de presa de decisió sinodals sans demanen un nivell adequat de transparència. Igualment és bo subratllar la delicadesa de la tasca i la responsabilitat particular dels qui expressen la seva opinió en una consulta.

Transparència, rendició de comptes, avaluació

73. Una Església sinodal necessita cultura i pràctica de la transparència i de la rendició de comptes (*accountability*, un terme anglès utilitzat també en altres llengües), que són indispensables per a promoure la confiança mútua necessària per a caminar junts i exercir la corresponsabilitat per a la missió comuna. A l’Església, l’exercici de la rendició de comptes no respon en primer lloc a necessitats de caràcter social i organitzatiu. El seu fonament es troba més aviat en la naturalesa de l’Església com a misteri de comunió.

74. Al Nou Testament podem trobar pràctiques de rendició de comptes en la vida de l'Església primitiva, significativament vinculades precisament a la custòdia de la comunió. El capítol 11 dels *Fets dels Apòstols* ens n'ofereix un exemple: quan Pere torna a Jerusalem després de batejar Corneli, un pagà, «els convertits del judaisme el censuraven perquè havia entrat a casa d'incircumcisos i havia menjat amb ells» (Ac 11,2-3). Pere respon amb un relat que explica els motius de les seves accions. Donar compte del propi ministeri a la comunitat pertany a la tradició més antiga, que es remunta a l'Església apostòlica. La teologia cristiana del servei (*stewardship*) ofereix un marc de referència dins del qual entendre l'exercici de l'autoritat i situar la reflexió sobre la transparència i la rendició de comptes.

75. En el nostre temps, la petició de transparència i rendició de comptes en l'Església i per part de l'Església s'ha imposat arran de la pèrdua de credibilitat deguda als escàndols financers i sobretot als abusos sexuals i d'altre tipus a menors i persones vulnerables. La manca de transparència i de les formes de rendició de comptes alimenten el clericalisme, que es fonamenta en el supòsit implícit que els ministres ordenats no han de rendir comptes a ningú de l'exercici de l'autoritat que se'ls ha conferit.

76. Si l'Església sinodal vol ser acollidora, la rendició de comptes i la transparència han de ser el centre de la seva acció a tots els nivells i no només al nivell de l'autoritat. No obstant això, els que ocupen papers d'autoritat tenen una responsabilitat més gran en aquest sentit. Transparència i rendició de comptes no es limiten a l'àmbit dels abusos sexuals i financers. També han de referir-se als plans pastorals, als mètodes d'evangelització i a les formes en què l'Església respecta la dignitat de la persona humana, per exemple pel que fa a les condicions de treball dins de les seves institucions.

77. Si al llarg dels segles s'ha mantingut la pràctica de rendició de comptes als superiors, s'ha de recuperar la dimensió de rendició de comptes de l'autoritat davant de la comunitat. La transparència ha de ser una característica de l'exercici de l'autoritat a l'Església. Avui, es veuen necessàries estructures i formes d'avaluació periòdica de la manera com s'exerceixen les responsabilitats ministerials de tot tipus. L'avaluació, entesa en un sentit no moralista, permet als ministres fer qualsevol ajust amb

promptitud, i afavoreix el seu creixement i capacitat de desenvolupar un servei millor.

78. A més d'observar el que ja preveuen les normes canòniques pel que fa a criteris i mecanismes de control, correspon a les Esglésies locals i sobretot a les seves agrupacions (Conferències episcopals i Estructures jeràrquiques orientals) construir formes i procediments efectius de transparència i de rendició de comptes, adequats a la varietat dels contextos, a partir del marc normatiu civil, de les expectatives de la societat i de la disponibilitat efectiva de competències en la matèria. Tot i això, també on els recursos siguin escassos, l'Església treballarà per a una evolució del seu treball i de la mentalitat comuna en la direcció de la transparència i de la cultura de la rendició de comptes.

79. En particular, en formes adequades als diferents contextos, sembla necessari garantir almenys: a) el funcionament efectiu dels Consells d'afers econòmics; b) la implicació efectiva del Poble de Déu, en particular dels membres més competents, en la planificació pastoral i econòmica; c) l'elaboració i la publicació (accessibilitat efectiva) d'una rendició de comptes econòmica anual, certificada en la mesura del possible per auditors externs, que faci transparent la gestió dels béns i dels recursos financers de l'Església i de les seves institucions; d) una rendició de comptes anual sobre el desenvolupament de la missió, que inclogui una il·lustració de les iniciatives dutes a terme en matèria de *safeguarding* (tutela dels menors i de les persones vulnerables) i de promoció de l'accés de les dones a càrrecs d'autoritat i de la seva participació en els processos de presa de decisions; e) procediments d'avaluació periòdica del desenvolupament de tots els ministeris i encàrrecs dins de l'Església. També en aquest cas, es tracta d'un punt de molta importància i urgència per a la credibilitat del procés sinodal i la seva implantació.

Part III

Llocs

La vida sinodal missionera de l'Església, les relacions amb què està teixida i els itineraris que n'asseguren el desenvolupament, no poden prescindir mai de la concreció d'un "lloc", és a dir, d'un context i d'una cultura. Aquesta part III ens convida a superar una visió estàtica dels llocs, que els ordenaria per nivells o graus successius (parròquia, zona, diòcesi o eparquia, província eclesiàstica, Conferència episcopal o Estructura jeràrquica oriental, Església universal) segons un model piramidal. En realitat mai no ha estat així: la xarxa de les relacions i de l'intercanvi de dons entre les Esglésies ha tingut sempre una forma reticular més que lineal, en el vincle de la unitat de la qual el Pontífex romà n'és el principi i el fonament perpetu i visible. A més, la catolicitat de l'Església mai no ha coincidit amb un universalisme abstracte. En el context d'una concepció de l'espai que canvia ràpidament, confinar l'acció de l'Església dins dels límits purament espacials l'empresonaria en un immobilisme fatal i en una contínua repetició pastoral preocupant, incapaç d'interpel·lar la part més dinàmica de la població, en particular els joves. Al contrari, els llocs han de ser considerats des d'una perspectiva d'interioritat recíproca, que es concreta també en les relacions entre Esglésies i en les seves agrupacions dotades d'una unitat de sentit. El servei de la unitat que correspon al bisbe de Roma i al col·legi dels bisbes en comunió amb ell s'ha d'ajustar igualment amb aquest escenari, elaborant les formes institucionals del seu exercici.

Territoris que cal recórrer junts

80. «A l'Església de Déu que és a Corint...» (1Co 1,2). L'anunci de l'Evangelí, suscitant la fe en el cor dels homes i de les dones, fa que en un lloc es constitueixi una Església. L'Església no es pot comprendre sense l'arrelament en un lloc i en una cultura i sense les relacions que s'estableixen entre llocs i cultures. Subratllar la

importància del lloc no vol dir cedir al particularisme o al relativisme, sinó valorar la concreció en què, en l'espai i en el temps, pren forma una experiència compartida d'adhesió a la manifestació de Déu que salva. La dimensió del lloc preserva la pluralitat originària de les configuracions d'aquesta experiència i el seu arrelament en contextos culturals i històrics concrets. La varietat de les tradicions litúrgiques, teològiques, espirituals i disciplinàries, és la demostració més evident de com aquesta pluralitat enriqueix i fa bella l'Església. És la comunió de les Esglésies, cadascuna amb la seva realitat local pròpia, la que manifesta la comunió dels fidels en l'Església una i única, evitant-ne la seva dissolució en un universalisme abstracte i homogeneïtzador.

81. L'experiència del pluralisme de les cultures i de la fecunditat de l'encontre i del diàleg entre elles, és condició de vida de l'Església, no una amenaça a la seva catolicitat. El missatge salvífic continua sent un i únic: «Un sol cos i un sol esperit, com és també una sola l'esperança que neix de la vocació rebuda. Un sol Senyor, una sola fe, un sol baptisme, un sol Déu i Pare de tots, que està per damunt de tot, actua a través de tot i és present en tot» (Ef 4,4-6). Aquest missatge pren una forma plural, expressada en la diversitat de pobles, cultures, tradicions i llengües. Prendre's seriosament aquesta pluralitat de formes conjura les pretensions hegemòniques i el risc de reduir el missatge salvífic a una comprensió única de la vida eclesial i de les expressions litúrgiques, pastorals o morals. En el si d'una Església sinodal, es teixeix una xarxa dinàmica de relacions, que es fa visible en l'intercanvi de dons entre les Esglésies i garantida per la unitat del col·legi dels bisbes, encapçalat pel bisbe de Roma, és salvaguarda dinàmica d'una unitat que mai no pot esdevenir uniformitat.

82. L'experiència de l'arrelament territorial avui es veu confrontada a unes condicions socioculturals que la modifiquen profundament. El lloc ja no es pot entendre en termes purament geogràfics i espacials, sinó que evoca la pertinença a una xarxa de relacions i a una cultura amb un ancoratge territorial més dinàmic i elàstic que en el passat. Això no pot deixar de qüestionar les formes d'organització de l'Església que s'han estructurat a partir d'una concepció diferent de lloc i també demana assumir criteris diferenciats, òbviament no contradictoris, per a encarnar l'única veritat en la vida de les persones.

83. Entre els factors d'aquest canvi hi ha sens dubte el fenomen de la urbanització: avui, per primera vegada en la història de la humanitat, la majoria de la humanitat viu en contextos urbans i no rurals. La pertinença territorial es configura de manera diferent en el context urbà, on els límits entre les parts tenen un caràcter convencional més evident. A les grans megalòpolis n'hi ha prou amb unes quantes parades de metro per a travessar els límits no de la parròquia, sinó de la diòcesi: un recorregut que moltes persones fan diverses vegades dins d'un mateix dia. La seva vida transcorre normalment en diferents llocs eclesials.

84. Un segon factor és el creixement, per raons diverses, de la mobilitat humana, dins d'un món globalitzat. Refugiats i migrants formen sovint comunitats vives, també pel que fa a la pràctica de la fe, convertint en pluricultural el lloc on s'instal·len. Al mateix temps, mantenen, gràcies als mitjans de comunicació digitals, vincles i relacions amb el país d'origen. Per tant, viuen una pertinença geogràfica, cultural i lingüística múltiple. També les comunitats d'origen experimenten d'una banda la reducció dels seus membres, fins al punt de córrer el perill de desaparèixer, i de l'altra una ampliació del seu teixit relacional a escala global. Tal com ha assenyalat la primera sessió, la situació d'algunes Esglésies catòliques orientals és emblemàtica en aquest sentit: amb els ritmes actuals dels fluxos migratoris, els seus membres en diàspora podrien arribar a ser més nombrosos que els que viuen en els territoris canònics (cf. IdS 6c). En tot cas, cada vegada serà més anacrònic definir el seu àmbit d'acció en termes purament geogràfics. Sobre els reptes que això planteja en les relacions amb l'Església llatina està cridat a reflexionar el grup d'estudi n. 1.

85. Finalment, no podem oblidar la difusió de la cultura de l'entorn digital, especialment entre els joves. Aquesta incideix radicalment en l'experiència i en la concepció de l'espai i del temps, així com en la manera de viure les activitats de tot tipus, les comunicacions i les relacions, i també la fe. No és casualitat que la primera sessió afirmi que «la cultura digital no és tant un àmbit diferent de la missió com una dimensió crucial del testimoni de l'Església» (IdS 17b). A aquest repte està dedicat el treball del tercer dels deu grups d'estudi.

86. Aquestes dinàmiques de la societat i de la cultura demanen a l'Església que repensi el significat de la seva dimensió local, en vista al bé de la missió. Sense oblidar que la vida sempre té lloc en contextos físics i en cultures concretes, dels quals mai no es pot prescindir, cal sortir d'una interpretació únicament espacial del lloc: els llocs, també i sobretot els de l'Església, no són només espais, sinó àmbits i xarxes on es poden desenvolupar les relacions, oferint a les persones una oportunitat d'arrelament i una base per a la missió, que portaran endavant arreu on es desenvolupa la seva vida. La conversió sinodal de les ments i dels cors ha d'anar acompanyada d'una reforma sinodal dels llocs eclesials, cridats a ser camins per on caminar junts. No es tracta pas de reduir l'acció pastoral a pertinences electives, sinó de possibilitar l'encontre amb cada home i cada dona.

87. Aquesta reforma es fa sobre la base de la comprensió de l'Església com a Poble sant de Déu, articulada en la comunió de les Esglésies (*communio Ecclesiarum*). L'experiència viscuda ens ha mostrat que posar en marxa el procés sinodal des de les Esglésies locals no compromet la unitat de tota l'Església, sinó que expressa la varietat i la universalitat del Poble de Déu (cf. LG 22). Tampoc no perjudica l'exercici del ministeri d'unitat del bisbe de Roma, sinó que el posa en relleu. És essencial repensar l'Església a partir de les seves institucions, però reorientant-les, fins i tot les més importants, en la lògica del servei de la missió.

88. Pel que fa al servei del bisbe de Roma com a principi visible d'unitat de tota l'Església i de cada bisbe com a principi visible d'unitat en la seva Església, el Concili ha pogut dir que l'Església, cos místic de Crist, és també un cos d'Esglésies, en el qual i a partir del qual existeix l'una i única Església catòlica (cf. LG 23). Aquest cos s'articula: a) en cada una de les Esglésies com a porcions del Poble de Déu, cadascuna confiada a un bisbe; b) en les agrupacions d'Esglésies, on les instàncies de comunió estan representades sobretot pels organismes jeràrquics; c) en tota l'Església (*Ecclesia tota*), on l'Església com a comunió d'Esglésies s'expressa en el col·legi dels bisbes reunit al voltant del bisbe de Roma, en el vincle de la comunió episcopal (*cum Petro*) i jeràrquic (*sub Petro*). La reforma de les institucions eclesials només pot seguir aquesta ordenada articulació de l'Església.

Les Esglésies locals en l'una i única Església catòlica

89. L'Església local, en la seva articulació, és el lloc on podem experimentar més immediatament la vida sinodal missionera de tota l'Església. Les aportacions de les Conferències episcopals parlen de parròquies, comunitats de base i petites comunitats com a àmbits de comunió i de participació en la missió. Tal com han afirmat els rectors reunits a Sacrofano, «els membres de les parròquies són i esdevenen deixebles missioners de Jesús reunits en el seu nom per la pregària i el culte, el servei i el testimoni en temps de joia i de dolor, d'esperança i de lluita». Déu actua en aquestes realitats eclesials. Al mateix temps, som conscients que cal fer més per tal de fer fructificar la gran plasticitat de la parròquia, entesa com a comunitat de comunitats, al servei de la creativitat missionera.

90. Avui les Esglésies locals estan formades també per realitats associatives i comunitàries que són expressions antigues i noves de la vida cristiana. En particular, els Instituts de vida consagrada i les Societats de vida apostòlica contribueixen molt a la vida de les Esglésies locals i a la vivacitat de l'acció missionera. El mateix val per a les associacions laicals, els moviments eclesials i les noves comunitats. La pertinença a l'Església s'expressa avui amb un nombre creixent de formes que no fan referència a una base geogràficament definida, sinó a vincles de tipus associatiu. Cal promoure aquesta varietat de formes, tenint sempre present la perspectiva missionera i el discerniment eclesial que el Senyor demana en cada context particular. L'animació d'aquesta varietat múltiple i la cura dels vincles d'unitat són competència específica del bisbe diocesà o eparquial. Al grup d'estudi n. 6 se li ha encarregat la tasca d'aprofundir en aquests aspectes.

91. Com ja va passar en les fases anteriors del procés sinodal, també amb motiu de la consulta de cara a la redacció d'aquest *Instrumentum laboris*, moltes de les aportacions rebudes consideren essencials els diferents tipus de Consells (parroquials, de zona, diocesans o eparquials) com a instruments per a la planificació, l'organització, l'execució i l'avaluació de les activitats pastorals, i assenyalen la necessitat de valorar-los. De fet, es tracta d'estructures que ja preveu el dret vigent. Amb les adaptacions adequades podrien ser encara més aptes per a donar forma con-

creta a alguns aspectes d'un estil sinodal: poden esdevenir subjectes de processos de discerniment eclesial i de processos de presa de decisions sinodals i llocs per a la pràctica de la rendició de comptes i de l'avaluació d'aquells que ocupen càrrecs d'autoritat, sense oblidar que ells mateixos també hauran de rendir compte de la manera en què desenvolupen les seves tasques. Aquest és, per tant, un dels àmbits més prometedors sobre els quals actuar per a una ràpida implementació de les orientacions sinodals, que condueixi a canvis ràpidament perceptibles.

92. Per tal d'avançar en aquesta direcció, moltes aportacions assenyalen la necessitat d'intervenir sobre el perfil i les formes de funcionament d'aquests organismes. Entre els aspectes més significatius a tenir en compte s'assenyala el procediment de designació dels membres, amb l'objectiu que la seva composició reflecteixi la de la comunitat de referència (parròquia o diòcesi/eparquia), per a contribuir de manera creïble a la promoció d'una cultura de la transparència i del rendiment de comptes. Cal, doncs, que la majoria dels membres no sigui nomenada per l'autoritat (bisbe o rector), sinó escollida d'una altra manera, expressant efectivament la realitat de la comunitat o de l'Església local.

93. Igual atenció demana la composició d'aquests organismes, per tal d'afavorir una major implicació de les dones, dels joves i de les persones que viuen en condicions de pobresa o marginació. A més, com també ha subratllat la primera sessió, és fonamental que en aquests òrgans hi hagi homes i dones compromesos en el testimoni de la fe en les realitats ordinàries de la vida i en les dinàmiques socials, amb una reconeguda disposició apostòlica i missionera (cf. IdS 18d), i no només persones implicades en l'organització de la vida i dels serveis interns de la comunitat. D'aquesta manera, el discerniment eclesial realitzat per aquests organismes es beneficiarà d'una major obertura, capacitat d'anàlisi de la realitat i pluralitat de perspectives. Finalment, moltes aportacions assenyalen l'oportunitat de fer obligatoris aquells consells la institució dels quals és discrecional en el dret vigent actualment.

94. Algunes Conferències episcopals també comparteixen experiències de reforma i bones pràctiques ja en curs, com la creació de xarxes de Consells pastorals a nivell de comunitats de

base, parròquies i zones, fins al Consell pastoral diocesà. Com a model de consulta i escolta, es proposa la celebració d'assemblees eclesials a tots els nivells, procurant no limitar la consulta a l'interior de l'Església catòlica, sinó obrint-se a l'aportació d'altres Esglésies i comunitats eclesials i altres religions presents en el territori i en la societat, juntament amb les que camina la comunitat cristiana.

Els vincles que configuren la unitat de l'Església

95. L'horitzó de comunió de l'intercanvi de dons, explicitat a la part I, constitueix el criteri inspirador de la relació entre les Esglésies. Aquest combina l'èmfasi sobre els vincles que donen forma a la unitat de l'Església amb la valoració de les peculiaritats vinculades al context en què viu cada Església local, amb la seva història i la seva tradició. Adoptar un estil sinodal significa no pensar que totes les Esglésies han d'avançar necessàriament al mateix ritme, a l'hora d'afrontar qualsevol qüestió. Al contrari, les diferències de ritme es poden valorar com a expressió d'una legítima diversitat i com una oportunitat d'enriquiment mutu per l'intercanvi de dons. Per a poder realitzar-se, aquest horitzó s'ha d'encarnar en estructures i praxis concretes. Respondre a la pregunta «Com ser Església sinodal en missió?» demana identificar-les i promocionar-les.

96. Les Estructures jeràrquiques orientals i les Conferències episcopals són un instrument fonamental de creació de vincles i la compartició d'experiències entre les Esglésies, així com de descentrament del govern i de la planificació pastoral. «El Concili Vaticà II va expressar que, de mode anàleg a les antigues Esglésies patriarcals, les Conferències episcopals poden “desenvolupar una obra múltiple i fecunda, a fi que l'afecte col·legial tingui una aplicació concreta” (LG 23). Però aquest desig no es va realitzar plenament, perquè encara no s'ha explicitat prou un estatut de les Conferències episcopals que les concebi com a subjectes d'atribucions concretes, incloent també alguna autèntica autoritat doctrinal» (EG 32). Cercar la manera de ser una Església sinodal en missió demana afrontar aquesta qüestió.

97. A partir de tot el que ha sorgit al llarg del procés sinodal, es proposa: a) reconèixer les Conferències episcopals com a subjectes eclesials dotats d'autoritat doctrinal, assumint la diversitat sociocultural en el marc d'una Església polièdrica i afavorint la valoració de les expressions litúrgiques, disciplinàries, teològiques i espirituals adequades als diferents contextos socioculturals; b) procedir a una avaluació de l'experiència viscuda del funcionament de les Conferències episcopals i de les Estructures jeràrquiques orientals, de les relacions entre els episcopats i amb la Santa Seu, per a identificar les reformes concretes a realitzar; les visites *ad limina*, que entren dins de l'àmbit del grup d'estudi n. 7, podrien constituir una oportunitat propícia per a aquesta avaluació; c) assegurar que totes les diòcesis o eparquies estiguin assignades a una província eclesiàstica i a una Conferència episcopal o Estructura jeràrquica oriental (cf. CD 40).

98. L'experiència de les Assemblees continentals ha estat la novetat de la primera fase del procés sinodal, donant una realització més coherent a la indicació conciliar de prendre seriosament la peculiaritat «de cada àrea sociocultural» a la recerca d'una «més profunda adaptació en tot l'àmbit de la vida cristiana» (AG 22). Aquesta experiència, així com el camí de les Esglésies d'algunes regions, planteja la qüestió de l'articulació del dinamisme sinodal i col·legial a través d'expressions institucionals adequades, per exemple assemblees eclesials i Conferències episcopals a les que confiar tasques coordinades d'elaboració i presa de decisions en àmbit continental o regional. També poden ser adoptats mètodes de discerniment que incloguin una diversitat de subjectes eclesials en la redacció dels documents i en els processos de presa de decisions. A més, es proposa que per al discerniment també es puguin preveure, en formes adequades a la diversitat dels contextos, espais d'escolta i diàleg amb institucions civils, representants d'altres religions, organitzacions no catòliques i la societat en general.

99. El desig que el diàleg sinodal local no s'acabi, sinó que continuï en el temps, i la necessitat d'una inculturació efectiva de la fe en àmbits territorials significatius empeny a una nova valoració de la institució dels Concilis particulars, ja sigui provinicials ja sigui plenaris, la celebració periòdica dels quals ha estat una obligació durant una bona part de la història de l'Església. A partir de l'experiència adquirida al llarg de l'itinerari sinodal, es

poden pensar formes que articulin una assemblea només de bisbes i una assemblea eclesial integrada també per altres fidels (preveres, diaques, consagrats, consagrades, laics i laiques), delegats dels Consells pastorals de les diòcesis o eparquies implicades, o designats d'una altra manera per a reflectir la diversitat de l'Església a la regió. En aquesta línia, caldria reformar el procediment de *recognitio* de les conclusions dels Concilis particulars, per tal d'afavorir-ne la seva oportuna publicació.

El servei a la unitat del bisbe de Roma

100. Respondre a la pregunta «Com ser Església sinodal en missió?» també demana revisar la dinàmica que uneix sinodalitat, col·legialitat i primat, perquè pugui enfortir les relacions entre les institucions a través de les quals troba expressió concreta.

101. El procés sinodal ha mostrat la veritat de l'afirmació conciliar, que «en la comunió eclesial existeixen legítimament les Esglésies particulars que frueixen de tradicions pròpies bo i deixant intacta la primacia de la Càtedra de Pere, la qual presideix tota l'assemblea de la caritat, tutela les legítimes varietats i al mateix temps vetlla perquè aquestes particularitats, ben lluny de perjudicar, més aviat l'afavoreixin» (LG 13). En virtut d'aquesta funció, el bisbe de Roma, com a principi visible d'unitat de tota l'Església (cf. LG 23), és el garant de la sinodalitat: li correspon cridar tota l'Església a l'acció sinodal, convocant, presidint i confirmant els resultats dels Sínodes dels Bisbes; també ha de ser seva la preocupació de vetllar perquè l'Església creixi en un estil i una forma sinodal.

102. La reflexió sobre les formes d'exercici del ministeri petrí també s'ha de fer en la perspectiva de la «saludable descentralització» (EG 16), instada pel papa Francesc i sol·licitada per moltes Conferències episcopals. En la formulació que en dona la Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium*, suposa «deixar a la competència dels pastors la facultat de resoldre en l'exercici de "la seva funció de mestres" i de pastors les qüestions que coneixen bé i que no afecten a la unitat de doctrina, disciplina i comunió de l'Església, actuant sempre amb aquella responsabilitat que és fruit i expressió d'aquell *mysterium communionis* específic que és l'Església» (PE II, 2).

103. Per tal d'avançar en aquesta direcció, es podria continuar en la línia del recent *Motu proprio Competentias quasdam decernere* (15 de febrer de 2022), que assigna «algunes competències, sobre disposicions del codi destinades a garantir la unitat de la disciplina de l'Església universal, a la potestat executiva de les Esglésies i de les institucions eclesials locals» sobre la base de la «dinàmica eclesial de la comunió» (pròleg).

104. A més, l'elaboració de la norma canònica també pot ser un lloc d'exercici d'un estil sinodal. L'acció normativa no es limita a l'exercici d'una potestat reconeguda a l'autoritat, sinó que s'ha de considerar com un veritable discerniment eclesial. Encara que només l'autoritat tingui les prerrogatives de legislar, pot adoptar i ha d'adoptar un mètode sinodal, per tal de promulgar una norma que sigui fruit d'una escolta en l'Esperit d'una exigència de justícia.

105. L'esmentada Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium* ha configurat, en sentit sinodal i missioner, el servei que la Cúria romana ofereix al bisbe de Roma i al Col·legi dels bisbes. En la lògica de la transparència i de la rendició de comptes, caldrà preveure formes d'avaluació periòdica de la seva acció, confiades a un òrgan independent (que podria ser el Consell de cardenals i/o un consell de bisbes elegit pel Sínode). El grup d'estudi n. 8 està dedicat al paper dels representants pontificis en perspectiva sinodal missionera i a les modalitats d'avaluació del seu treball.

106. La mateixa Assemblea d'octubre de 2023 indicava la necessitat de procedir a una avaluació dels fruits de la primera sessió (cf. IdS 20j), avaluació que no pot prescindir del desenvolupament marcat per la Constitució apostòlica *Episcopalis communio*, que transforma el Sínode d'esdeveniment puntual a procés eclesial que s'estén en l'espai i en el temps. Entre els llocs per a practicar la sinodalitat i la col·legialitat a nivell de tota l'Església, destaca sens dubte el Sínode dels bisbes. Instituint per sant Pau VI com una assemblea de bisbes convocada per a participar, mitjançant el consell, en la sol·licitud del Pontífex romà per tota l'Església, és ara, en la forma de procés per fases, l'àmbit en què es realitza i es pot incentivar la relació dinàmica entre sinodalitat, col·legialitat i primat. Tot el Poble sant de Déu, els bisbes a qui es confia les seves porcions individuals i el bisbe de Roma, com

a principi d'unitat de l'Església, participen plenament en el procés sinodal, cadascun segons la seva funció. Aquesta participació es posa de manifest en l'Assemblea sinodal reunida al voltant del bisbe de Roma, que, en la seva composició, mostra la varietat i la universalitat de l'Església com a «“sagrament d'unitat”, o sigui, poble sant aplegat i estructurat sota el guiatge dels bisbes» (SC 26).

107. Entre els fruits més significatius del Sínode 2021-2024 hi ha la intensitat de l'impuls i de la promesa ecumènica que el distingeix. També pot ser útil afrontar la qüestió de l'exercici del ministeri petrí sota aquesta perspectiva, per tal que pugui obrir-se «a una situació nova» (UUS 95). El recent document del Dicasteri per a la Promoció de la unitat dels cristians *El bisbe de Roma. Primat i sinodalitat en els diàlegs ecumènics i en les respostes a l'encíclica “Ut unum sint”* ofereix elements per a un aprofundiment posterior. El tema forma part de l'àmbit del grup d'estudi n. 10, dedicat a la recepció dels fruits del camí ecumènic en les praxis eclesials.

108. La riquesa que representa la participació en la primera sessió dels delegats fraterns, procedents d'altres Esglésies i comunitats eclesials, ens convida a estar més atents en l'atenció a com es realitza la sinodalitat en els nostres socis ecumènics, tant a l'Orient com a l'Occident. El diàleg ecumènic és fonamental per a desenvolupar la comprensió de la sinodalitat i de la unitat de l'Església. Però sobretot ens empeny a imaginar pràctiques sinodals autènticament ecumèniques, fins a formes de consulta i discerniment sobre qüestions d'interès compartit i urgent. A l'arrel d'aquesta possibilitat hi ha el fet que estem units en l'únic baptisme, del qual brolla la identitat del Poble de Déu i el dinamisme de comunió, participació i missió.

Conclusió

L'Església sinodal en el món

109. En aquest món cada cosa està connectada i marcada per un desig de l'altre que mai no desapareix. Tot és una crida a la relació i un testimoni que no som autosuficients. El món sencer, quan se'l contempla amb la mirada educada per la Revelació cristiana, és signe sacramental d'una presència que el transcendeix i l'anima, conduint-lo a l'encontre amb Déu, que es realitzarà definitivament en la convivència de les diferències, que trobaran la seva plena composició en el convit escatològic preparat per Déu a la seva muntanya.

110. Transformada per l'anunci de la Resurrecció, l'Església cerca esdevenir un lloc on es respira i es viu la visió d'Isaïes, per a ser «el refugi dels febles, el refugi dels pobres en l'infortuni, l'aixopluc en els aiguats, l'ombra enmig de la calor» (Is 25,4). D'aquesta manera obre el seu cor al Regne. Quan els membres de l'Església es deixen guiar per l'Esperit del Senyor cap a horitzons que abans no havien albirat, experimenten una joia incommensurable. En la seva bellesa, humilitat i simplicitat, aquesta és la conversió contínua de l'estil de l'Església que el procés sinodal ens convida a emprendre.

111. L'Encíclica *Fratelli tutti* ens presenta la crida a reconèixer-nos com a germanes i germans en Crist ressuscitat, proposant-nos-el no com un estatus fix, sinó com una forma de vida dinàmica. L'Encíclica subratlla el contrast entre el temps en què vivim i la visió de convivència preparada per Déu. El vel, el sudari i les llàgrimes del nostre temps són el resultat de l'aïllament creixent dels uns i dels altres, de la violència exacerbada, de la polarització creixent del nostre món i del desarrelament de les fonts de la vida. Aquest *Instrumentum laboris* s'interroga i ens interroga sobre com ser una Església sinodal missionera; com comprometre'ns en una escolta i en un diàleg profunds; com ser corresponsables a la llum del dinamisme de la nostra vocació baptismal personal i comunitària; com transformar estructures i processos perquè tothom pugui participar i compartir els carismes que l'Esperit aboca sobre cadascú per al bé comú; com exercir poder i autoritat com a servei. Cadascuna

d'aquestes preguntes és un servei a l'Església i, a través de la seva acció, a la possibilitat de guarir les ferides més profundes del nostre temps.

112. El profeta Isaïes acaba el seu oracle amb un himne de lloança que hem de reprendre a una veu: «Aquí teniu el vostre Déu! Havíem posat en ell l'esperança i ens ha alliberat. És el Senyor, en qui teníem posada l'esperança! Alegrem-nos i celebrem que ens hagi salvat» (Is 25,9). Com a Poble de Déu, unim-nos a aquesta lloança, mentre com a pelegrins d'esperança continuem avançant pel camí sinodal cap a aquells que encara esperen l'anunci de la Bona Nova de la salvació!

Sumari

Introducció	I
Tres anys de camí	III
Un instrument de treball per a la segona sessió	VII
Fonaments	1
L'Església Poble de Déu, sacrament d'unitat	1
El significat compartit de sinodalitat	3
La unitat com a harmonia en les diferències	5
Germanes i germans en Crist: una reciprocitat renovada	6
Crida a la conversió i a la reforma	9
Part I – Relacions	11
En Crist i en l'Esperit: la iniciació cristiana	11
Per al Poble de Déu: carismes i ministeris	13
Amb els ministres ordenats: al servei de l'harmonia	17
Entre les Esglésies i en el món: la concreció de la comunió	20
Part II – Itineraris	23
Una educació integral i compartida	23
El discerniment eclesial per a la missió	26
L'articulació dels processos de presa de decisions	29
Transparència, rendició de comptes, avaluació	31
Part III – Llocs	35
Territoris que cal recórrer junts	35
Les Esglésies locals en l'una i única Església catòlica	39
Els vincles que configuren la unitat de l'Església	41
El servei a la unitat del bisbe de Roma	43
Conclusió – L'Església sinodal en el món	47
Sumari	49

SEGRETERIA GENERALE DEL SINODO

www.synod.va